

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ**

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

за другим (магістерським) рівнем вищої освіти

**на тему: «Забезпечення фінансової стійкості підприємства
аграрного сектору економіки прикордонного
регіону»**

Виконала: **ГОЛЕЦЬ Аліна Віталіївна**
студентка спеціальності
072 «Фінанси, банківська справа, страхування та
фондовий ринок»
ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»

Керівник: **ГУЗЕНКО Тетяна Сергіївна**
к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та
страхування

Рецензент: **Омеляненко Денис Олегович**
фахівець по роботі з середнім бізнесом
АТ «ПроКредитБанк»

Суми - 2024

АНОТАЦІЯ

Аліна Голець. Забезпечення фінансової стійкості підприємства аграрного сектору економіки прикордонного регіону.

Кваліфікаційна робота зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», Освітня програма «Фінанси, банківська справа та страхування», СНАУ, Суми. 2024 р. Рукопис.

Фінансова стійкість аграрного підприємства є критично важливим показником, що визначає здатність підприємства ефективно функціонувати в умовах змінюваного зовнішнього середовища. У сучасних умовах, зокрема під впливом змін клімату, ринкових коливань, економічних криз та політичної нестабільності, питання фінансової стійкості аграрних підприємств стає ще більш актуальним. ТОВ «Вереск-Агро» – це агропромислова компанія, що розташована в Сумській області, зокрема в Білопільському районі.

Вартість сукупних активів підприємства із року в рік зростає: з 424865 тис. грн у 2021 році до 450201 тис. грн у 2023 році. З даних таблиці можна побачити, що у 2021 році величина необоротних активів зросла на 30955 тис. грн, а у 2023 році – на 17041 тис. грн. В основному зростання відбувалось по основних засобах підприємства, відповідно у 2023 на суму 38245 тис. грн. Протягом 2021-2023 років підприємство залишалося прибутковим. Найвища сума прибутку від реалізації продукції була зафіксована у 2022 році – 77524 тисячі гривень. У 2023 році вона зменшилась до 68001 тисячі гривень, що на 9523 тисячі гривень менше, ніж у 2022 році. Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії) поступово збільшувався з 0,73 у 2019 році до 0,85 у 2023 році, із приростом 0,12. Це позитивна тенденція, яка вказує на підвищення частки власних коштів у загальній структурі фінансування. Коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів зменшився з 0,33 у 2019 році до 0,18 у 2023 році, із відхиленням - 0,15. Це означає, що підприємство стало менш залежним від залучених коштів, що зміцнює його фінансову стійкість.

Констатуємо певні рекомендації щодо підвищення фінансової стійкості ТОВ «ВерескАгро» у найближчу перспективу. Так, у першу чергу це стосується диверсифікація діяльності, тобто розширення асортименту продукції, освоєння нових ринків і впровадження технологій переробки. Крім того, оптимізація витрат, перегляд структурних витрат, автоматизація процесів і підвищення ефективності управління. Відмічаємо, що ефективне управління ризиками є основою для забезпечення стійкості фінансового стану ТОВ «Вереск Агро». Комплексний підхід, що включає ідентифікацію, оцінку та мінімізацію ризиків, дає змогу мінімізувати негативні впливи зовнішнього середовища. Підприємству рекомендовано активніше впроваджувати інноваційні методи управління фінансами, використовувати доступні програми державної підтримки та оптимізувати використання ресурсів для збереження своєї конкурентоспроможності навіть в умовах кризи.

Ключові слова: фінансова стійкість, фінансовий стан, ризики, аграрний сектор, модифікований баланс, прибуток.

SUMMARY

Alina Golets. Ensuring the financial stability of an enterprise in the agricultural sector of the economy of the border region.

Qualification work in the specialty 072 "Finance, banking, insurance and the stock market", Educational program "Finance, banking and insurance", SNAU, Sumy. 2024. Manuscript.

The financial stability of an agricultural enterprise is a critically important indicator that determines the ability of an enterprise to function effectively in a changing external environment. In modern conditions, in particular under the influence of climate change, market fluctuations, economic crises and political instability, the issue of financial stability of agricultural enterprises is becoming even more relevant. LLC "Veresk-Agro" is an agro-industrial company located in the Sumy region, in particular in the Bilopol district.

The cost of the enterprise's total assets is increasing from year to year: from 424,865 thousand UAH in 2021 to 450,201 thousand UAH in 2023. From the table data, it can be seen that in 2021 the value of non-current assets increased by 30,955 thousand UAH, and in 2023 - by 17,041 thousand UAH. The growth mainly occurred in the fixed assets of the enterprise, respectively in 2023 by the amount of 38,245 thousand UAH. During 2021-2023, the enterprise remained profitable. The highest amount of profit from the sale of products was recorded in 2022 - 77,524 thousand UAH. In 2023, it decreased to 68,001 thousand UAH, which is 9,523 thousand UAH less than in 2022. The coefficient of financial independence (autonomy) gradually increased from 0.73 in 2019 to 0.85 in 2023, with an increase of 0.12. This is a positive trend, indicating an increase in the share of own funds in the overall financing structure. The ratio of borrowed and own funds decreased from 0.33 in 2019 to 0.18 in 2023, with a deviation of 0.15. This means that the company has become less dependent on borrowed funds, which strengthens its financial stability.

We note certain recommendations for increasing the financial stability of VereskAgro LLC in the near future. So, first of all, this concerns the diversification of activities, i.e. expanding the range of products, developing new markets and introducing processing technologies. In addition, cost optimization, reviewing structural costs, automating processes and increasing management efficiency. We note that effective risk management is the basis for ensuring the stability of the financial condition of VereskAgro LLC. A comprehensive approach, including the identification, assessment and minimization of risks, allows you to minimize the negative impacts of the external environment. The enterprise is recommended to more actively implement innovative methods of financial management, use available state support programs and optimize the use of resources to maintain its competitiveness even in times of crisis.

Keywords: financial stability, financial condition, risks, agricultural sector, modified balance sheet, profit.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ	10
РОЗДІЛ 2 ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТОВ «ВЕРЕСК АГРО» З УРАХУВАННЯМ СПЕЦИФІКИ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	21
2.1 Стан та основні тенденції розвитку підприємств аграрного сектору економіки	21
2.2 Фінансово-економічна характеристика ТОВ «Вереск Агро»	25
2.3 Оцінка фінансової стійкості ТОВ «Вереск-Агро»	33
РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТОВ «ВЕРЕСК АГРО»	39
3.1 Особливості оцінки фінансової стійкості підприємств аграрного сектору економіки в умовах невизначеності	39
3.2 Визначення типу фінансової стійкості підприємства за узагальненою та диференційованою шкалою моделі модифікованого балансу	48
3.3 Управління ризиками забезпечення стійкості фінансового стану ТОВ «Вереск-Агро»	56
ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	67
ДОДАТКИ	71

ВСТУП

Актуальність теми. Аграрний сектор займає ключову позицію в економіці України, оскільки він не лише забезпечує продовольчу безпеку країни, але й значно впливає на формування валового внутрішнього продукту, експортний потенціал та зайнятість населення. У зв'язку з сучасними економічними викликами, такими як зміна клімату, коливання цін на сільськогосподарські продукти, а також геополітичні ризики, фінансова стійкість підприємств аграрного сектору стає надзвичайно актуальною темою. В умовах нестабільності і викликів, з якими стикається аграрний сектор України, питання забезпечення фінансової стійкості підприємств набуває особливого значення. Це не лише важливо для економічної життєздатності самого сектора, але й для забезпечення загального добробуту суспільства. Таким чином, актуальність теми визначається необхідністю зміцнення економічної бази агровиробництва в умовах зміненого середовища, що дозволяє зберегти баланс між вимогами ринку, потребами населення та екологічною відповідальністю.

Питання забезпечення фінансової стійкості підприємства аграрного сектору перебувало в колі наукових інтересів багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема, дана тема висвітлена у працях вчених-економістів Гавриленко В. А., Гайдук Л.І., Громик Д.В., Губа Р.Т., Дмитраш О.С., Замковий С.Я., Коваленко Т.В., Крупка Р.М., Лункіна Т.І., Кугляр А.А., Непочатенко О.О., Пеньков О.С., Салій Т.Л., Собко О.Є., Титаренко В.М., Хомін О.П., Яковенко О.Ф. Проте окремі аспекти забезпечення фінансової стійкості підприємства аграрного сектору з урахуванням специфіки прикордонного регіону потребує детального вивчення і обґрунтування.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та визначення основних напрямків забезпечення фінансової стійкості підприємства аграрного сектору економіки прикордонного регіону.

Відповідно до поставленої мети були вирішені такі **завдання**:

- досліджено теоретичні засади забезпечення фінансової стійкості підприємств аграрного сектору економіки;

- надано фінансово-економічна характеристику ТОВ «Вереск Агро»;
- проаналізовано стан та основні тенденції розвитку підприємств аграрного сектору економіки;
- оцінено фінансову стійкості ТОВ «Вереск-Агро»;
- досліджено особливості оцінки фінансової стійкості підприємств аграрного сектору економіки в умовах невизначеності;
- визначено тип фінансової стійкості підприємства за узагальненою та диференційованою шкалою моделі модифікованого балансу;
- наведено напрямки підвищення ефективності управління ризиками забезпечення стійкості фінансового стану ТОВ «Вереск-Агро».
- зроблено висновки.

Об'єктом дослідження є процес забезпечення фінансової стійкості підприємства аграрного сектору економіки прикордонного регіону.

Предметом дослідження є теоретичні засади та практичні рекомендації щодо забезпечення фінансової стійкості підприємства аграрного сектору економіки прикордонного регіону.

Елементами наукової новизни одержаних результатів роботи є розробка і обґрунтування пропозицій щодо забезпечення фінансової стійкості підприємства аграрного сектору економіки прикордонного регіону і передбачає модифікацію методик оцінки стійкості фінансового стану підприємства на основі модифікованого балансу.

Практичне значення одержаних результатів визначається обґрунтованими пропозиціями щодо забезпечення фінансової стійкості підприємства аграрного сектору економіки прикордонного регіону на основі оцінки та врахування ризиків діяльності підприємств аграрного сектору економіки прикордонного регіону.

При написанні кваліфікаційної роботи використовувались такі **методи дослідження**: абстрактно-логічний (при теоретичному узагальненні сутності фінансового забезпечення соціального захисту населення); економічного аналізу та порівняння; статистично-економічний; табличний і графічний метод;

формальної і діалектичної логіки (для виявлення можливостей адаптації зарубіжного досвіду); економіко-математичний метод.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Положення кваліфікаційної роботи знайшли відображення у матеріалах конференцій: Всеукраїнської науково-практичної конференції: «Актуальні питання фінансового забезпечення аграрного бізнесу в умовах дії воєнного стану» (м.Суми, 29 жовтня 2024), «Нотатки сучасної науки» електронний мультидисциплінарний науковий часопис.

Публікації. За матеріалами кваліфікаційної роботи опубліковано дві наукові праці.

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 47 найменувань, 3 додатків. Основний текст викладений на 71 сторінці комп'ютерного тексту, робота містить 13 таблиць, 9 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

Фінансова стійкість аграрного підприємства є критично важливим показником, що визначає здатність підприємства ефективно функціонувати в умовах змінюваного зовнішнього середовища. Вона характеризує здатність підприємства не лише витримувати фінансові труднощі, але й активно розвиватися, забезпечуючи стабільне прибуткове виробництво. У сучасних умовах, зокрема під впливом змін клімату, ринкових коливань, економічних криз та політичної нестабільності, питання фінансової стійкості аграрних підприємств стає ще більш актуальним.

Сутність фінансової стійкості аграрних підприємств охоплює різноманітні підходи, які враховують як внутрішні, так і зовнішні аспекти економічної діяльності підприємств в аграрному секторі. Ці підходи дозволяють оцінити здатність підприємств адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі, зберігати платоспроможність та забезпечувати стабільність фінансового стану.

Зазначимо, що категорія фінансова стійкість тісно пов'язана з такими економічними категоріями, як платоспроможність, фінансова безпека, збалансованість, гнучкість і стабільність (рис. 1.1).

З економічної точки зору фінансова стійкість визначається як здатність підприємства зберігати стабільність своїх фінансових ресурсів, підтримуючи баланс між доходами та витратами. Цей підхід акцентує увагу на важливості дотримання оптимальної структури капіталу, що забезпечує ефективне функціонування підприємства в умовах ринкових коливань.

Фінансовий менеджмент розглядає фінансову стійкість аграрних підприємств через призму ефективності фінансових стратегій і управлінських рішень. У цьому контексті акцентується увага на плануванні, контролі та аналізі фінансових показників, що дозволяє вчасно виявляти фінансові ризики та адаптуватися до них.

З бухгалтерської перспективи фінансова стійкість оцінюється на основі аналізу фінансових звітів, включаючи баланс і звіт про фінансові результати. Для оцінювання стійкості використовують різні фінансово-економічні коефіцієнти, такі як ліквідності, рентабельності, і автономії. Цей підхід допомагає ідентифікувати фінансові слабкості та можливості для покращення.

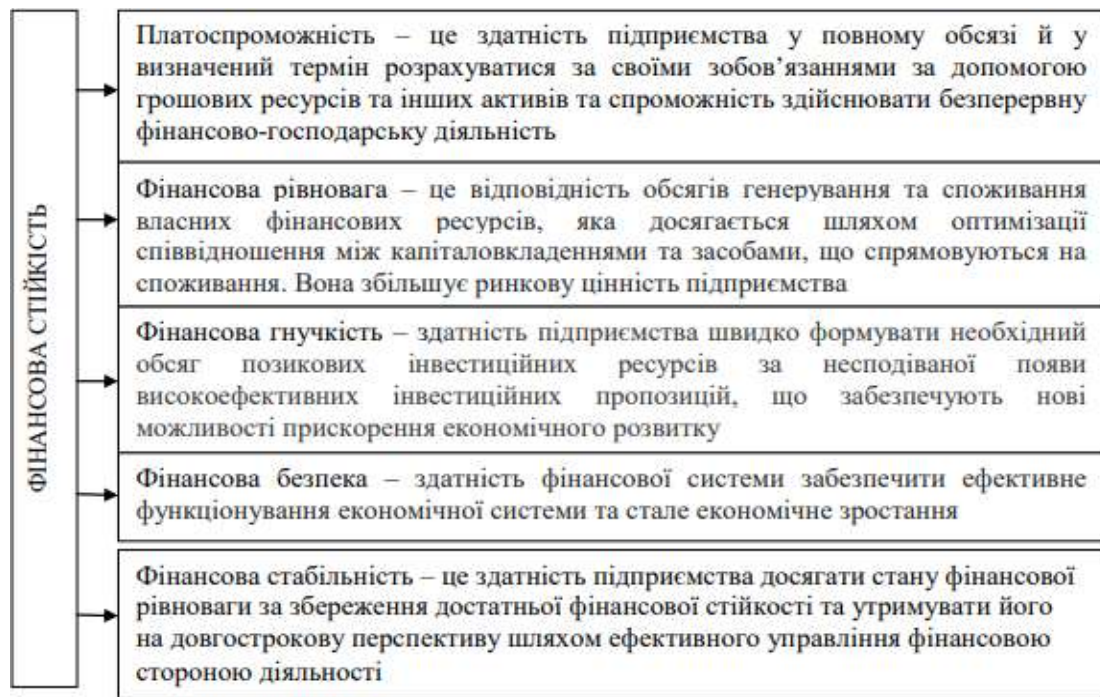

Рисунок 1.1 – Взаємозв'язок фінансової стійкості з економічними категоріями

Джерело: узагальнено автором

Системний підхід до визначення фінансової стійкості аграрних підприємств спрямований на аналіз взаємозв'язків між різними елементами – капіталом, активами та пасивами. Це передбачає врахування впливу зовнішніх факторів, таких як зміни в державній політиці, кліматичні умови, та ринкові тренди. Системний підхід дозволяє отримати комплексне уявлення про фінансові ризики та можливості для стабільного розвитку.

Оцінка фінансової стійкості через призму ризиків передбачає ідентифікацію та управління фінансовими ризиками, які можуть вплинути на діяльність аграрного підприємства. Підхід акцентує увагу на формуванні

системи управління ризиками, що включає оцінку можливих негативних впливів та їх пом'якшення в межах фінансової стійкості.

Інтеграційний підхід передбачає об'єднання різноманітних теоретичних аспектів, практичних рекомендацій та статистичних даних для всебічної оцінки фінансової стійкості аграрного підприємства. Цей підхід дозволяє формувати рекомендації, спрямовані на підвищення фінансової стійкості через комплексний аналіз всіх факторів і взаємозв'язків.

Підходи до визначення сутності фінансової стійкості аграрних підприємств є багатогранними та вдосконалюються в умовах змінливого економічного середовища. Застосування різних підходів дозволяє отримати більш детальну й точну картину фінансового стану підприємства, що є важливим для забезпечення його успішної діяльності та розвитку у аграрному секторі.

На основі проведеного дослідження відмічаємо, що фінансова стійкість аграрних підприємств формується під впливом кількох основних чинників:

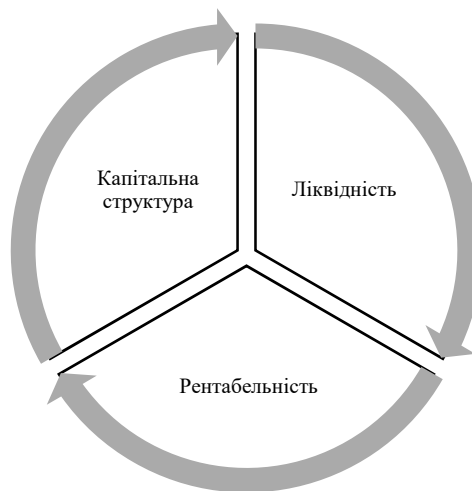

Рисунок 1.2 – Фактори впливу на фінансову стійкість підприємства

Джерело: узагальнено автором на основі [12, 24, 31]

Зазначимо, що на стабільність фінансової діяльності впливає співвідношення власного та запозиченого капіталу. Високий рівень власного капіталу зазвичай говорить про нижчі ризики банкрутства та більшу незалежність від зовнішніх запозичень. Також важливим показником його фінансової стійкості вважається здатність підприємства вчасно виконувати свої

фінансові зобов'язання. Так, якщо аграрне підприємство має високий рівень ліквідності, це дозволяє йому оперативно реагувати на зміни в ринковій ситуації та уникнути фінансових криз. А високий рівень рентабельності допомагає аграрному підприємству покривати витрати і забезпечує стабільний прибуток, що є необхідною умовою фінансової стійкості.

Управління фінансовою стійкістю аграрного підприємства є невід'ємною складовою його стабільної діяльності та розвитку. Це процес, що охоплює комплекс заходів, спрямованих на забезпечення фінансової стабільності, максимізацію прибутку та оптимізацію витрат в умовах нестабільного зовнішнього середовища. Ефективне управління фінансовою стійкістю дозволяє аграрному підприємству зберігати платоспроможність, адаптуватися до змін на ринку та реалізовувати стратегічні цілі.

Механізм управління фінансовою стійкістю аграрного підприємства складається з цілого ряду взаємопов'язаних елементів, які забезпечують стабільність його фінансового стану та дозволяють адаптуватися до змінюваного зовнішнього середовища. Цей механізм охоплює аналіз, планування, контроль та оцінку фінансових ризиків, а також реалізацію управлінських рішень, спрямованих на забезпечення довгострокової стійкості та ефективності функціонування підприємства. Узагальнену структуру механізму управління фінансовою стійкістю підприємства наведено на рисунку 1.3.

Рисунок 1.3 – Узагальнена структура механізму управління фінансовою стійкістю підприємства

Джерело: узагальнено автором на основі [17, 35]

Розглянемо основні етапи механізму управління фінансовою стійкістю аграрного підприємства. На першому етапі відбувається всебічний аналіз фінансових звітів, забезпечуючи оцінку ліквідності, платоспроможності, рентабельності та інших ключових показників. Для цього використовуються різноманітні фінансові коефіцієнти з метою виявлення слабких місць у фінансовій діяльності та прогнозування можливих ризиків.

На основі проведеного аналізу формується фінансовий план, який включає бюджетування доходів і витрат, а також інвестиційні плани. Це відбувається на умовному другому етапі. Наступний етап передбачає планування, де на основі прогнозних даних та сценаріїв розвитку виявляються можливі фінансові потреби підприємства на різних етапах його діяльності.

Четвертий етап передбачає розробку та впровадження управлінських рішень на основі отриманих даних з аналізу та планування. Це можуть бути рішення про скорочення витрат, диверсифікацію продукції або структури капіталу. Також важливо також адаптувати рішення до змін у зовнішніх умовах, включаючи ринкові коливання та політичні ризики.

На останньому етапі відбувається постійний контроль фінансового стану підприємства та здійснення моніторингу виконання фінансових планів за допомогою регулярних звітів та аналізів. При цьому виявляються відхилення від запланованих показників і вживаються заходи для їхньої корекції. Наприклад, це може включати повторний аналіз витрат або залучення додаткових фінансових ресурсів.

Окремо доцільно проводити оцінку ризиків діяльності підприємства, які можуть вплинути на діяльність аграрного підприємства, включаючи цінові коливання, зміни в попиті та пропозиції, кліматичні фактори та відстеження зовнішніх загроз. Розробка стратегій управління ризиками може включати диверсифікацію постачання, страхівку, а також укладення контрактів з фіксованими цінами, щоб зменшити негативні фінансові наслідки.

При цьому зазначимо, що до інструментів механізму управління фінансовою стійкістю можна згрупувати у декілька груп. Так, використання фінансових показників та інструментів, таких як коефіцієнти ліквідності,

рентабельності та ділової активності, дозволяє підприємствам отримати чітке уявлення про їхній фінансовий стан. Також аграрні підприємства можуть використовувати спеціалізоване програмне забезпечення для управління фінансами, що забезпечує автоматизацію аналізу даних і полегшує процес планування. А регулярне навчання керівництва та фінансових службовців у питаннях фінансового управління, ризик-менеджменту та сучасних фінансових технологій є важливим аспектом підвищення фінансової стійкості.

Основні принципи, за якими повинен функціонувати механізм управління фінансовою стійкістю підприємства, наведені в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Основні принципи функціонування механізму управління фінансовою стійкістю

Принцип	Коротка характеристика
Комплексності	Ефективність механізму управління фінансовою стійкістю можлива лише за умов комплексної дієвості усіх складових
Інтегрованості	Система управління фінансовою стійкістю повинна бути взаємопов'язаною із загальною системою фінансового менеджменту підприємства
Регламентованості	Будь-яка складова механізму реалізує власне функціональне призначення в межах чинного законодавства
Гнучкості	Швидка і адекватна адаптація до змін зовнішнього та внутрішнього середовища
Цілеспрямованості	Дія усього механізму підпорядкована досягненню встановленої мети
Ефективності	В результаті дії механізму управління фінансовою діяльністю, підприємство повинно отримати позитивний ефект
Взаємоузгодженості	Має на меті координацію впровадження заходів щодо забезпечення фінансової стійкості підприємства
Функціональності	Кожна складова механізму має чітке функціональне призначення

Джерело: узагальнено автором на основі [5, 13]

Механізм управління фінансовою стійкістю аграрного підприємства грає ключову роль у забезпеченні його стабільності та конкурентоспроможності. Завдяки систематичному аналізу, плануванню, контролю та моніторингу, підприємства можуть не лише адаптуватися до зовнішніх змін, а й успішно

реалізовувати свої стратегічні цілі та забезпечувати ефективність фінансового управління. Успішна реалізація цього механізму допомагає аграрним підприємствам зберігати стійкість у умовах сучасних викликів та забезпечувати довгостроковий розвиток.

Як вже зазначалось раніше, оцінювання фінансової стійкості аграрного підприємства є важливим процесом, який дозволяє визначити здатність підприємства підтримувати свою фінансову стабільність, реагувати на ринкові зміни та зберігати платоспроможність у довгостроковій перспективі. Ефективна оцінка фінансової стійкості забезпечує не лише внутрішню безпеку підприємства, але й довіру з боку інвесторів та кредиторів.

Оцінювання фінансової стійкості починається із збору та аналізу фінансових звітів підприємства, таких як баланс і звіт про фінансові результати. Найбільш вживаними показниками є коефіцієнт ліквідності, коефіцієнт автономії та коефіцієнт рентабельності.

При оцінюванні фінансової стійкості важливо аналізувати фінансові показники в динаміці за кілька періодів. Це дозволяє виявити тенденції зростання або падіння ефективності, а також ідентифікувати сезонні коливання у фінансових результатах, що особливо важливо для аграрних підприємств.

Також важливим є порівняння фінансових показників аграрного підприємства з середньогалузевими значеннями, що дозволяє виявити сильні та слабкі сторони. Це також надає змогу оцінити конкурентоспроможність підприємства в порівнянні з іншими гравцями на ринку. Середньогалузеві дані можуть бути отримані через статистичні агентства або асоціації галузі.

Ще одним важливим аспектом оцінки фінансової стійкості є ідентифікація та аналіз ризиків, які можуть вплинути на фінансові результати підприємства. Це можуть бути ринкові ризики, ризики постачання, кліматичні ризики тощо. Встановлення стратегії для управління цими ризиками є критично важливим для забезпечення стабільності.

Методи для проведення оцінки фінансової стійкості умовно можна поділити на два рівні – спрощені методи та розгорнуті методи (рис. 1.4)

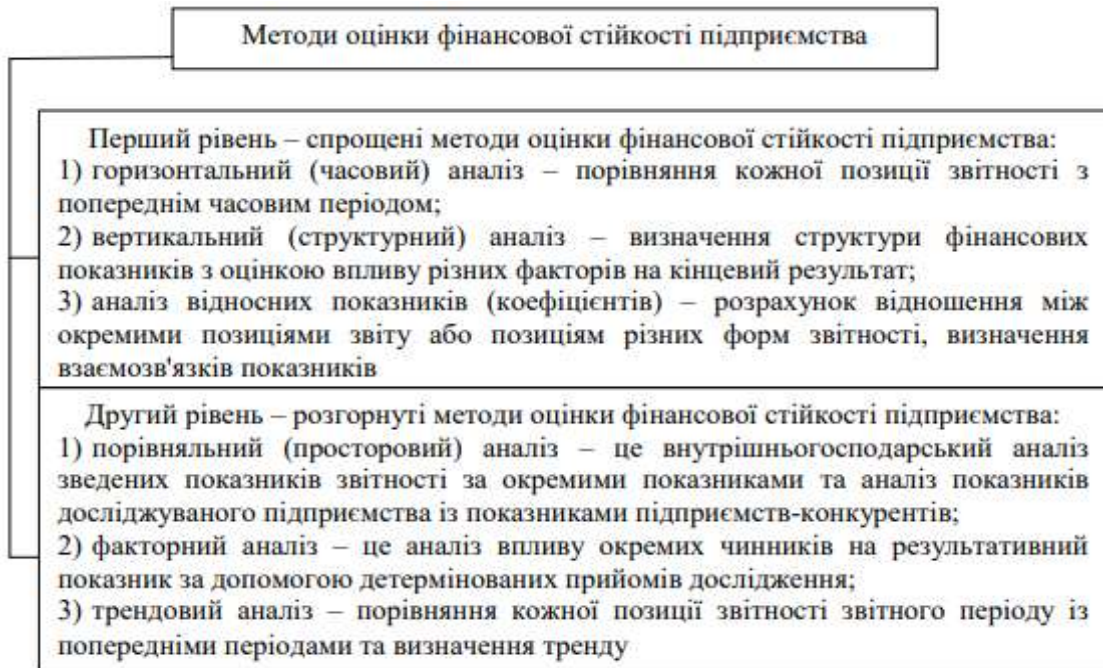

Рисунок 1.4 – Методи оцінки фінансової стійкості підприємства

Джерело: узагальнено автором на основі [12, 29]

За традиційним підходом визначення фінансової стійкості підприємства схематично можна представити у вигляді моделі, яка представлена на рис. 1.5.

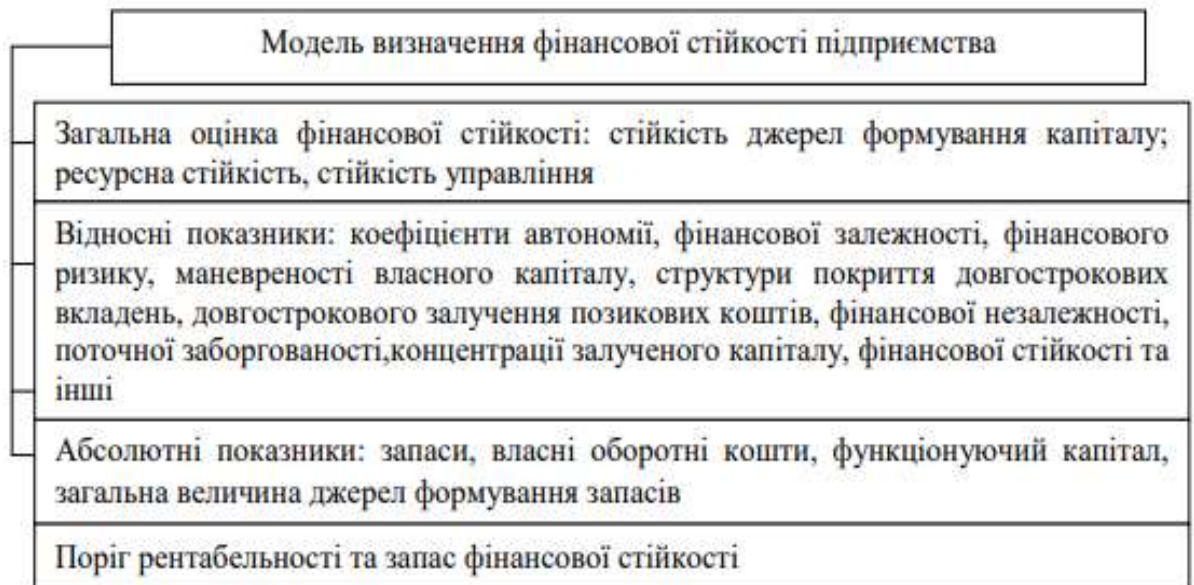

Рисунок 1.5 – Модель визначення фінансової стійкості підприємства

Джерело: узагальнено автором на основі [37]

Коефіцієнти фінансової стійкості дозволяють оцінити, наскільки стабільно і надійно функціонує підприємство в умовах ризиків та змін. Так, розрахований

пори́г рентабельності визначає мінімальний обсяг продажів, при якому підприємство не має збитків. Знання цього показника дозволяє аграрному підприємству планувати обсяги виробництва та продажів, щоб покривати свої витрати.

Такий відносний показник як запас фінансової стійкості, який відображає, на скільки відсотків може знизитися обсяг операційного доходу, перш ніж підприємство почне зазнавати збитків. Цей показник є важливим для оцінки рівня захищеності підприємства від фінансових ризиків.

Використання фінансових коефіцієнтів, таких як коефіцієнт обертання активів та чистий прибуток на одиницю доходу, дозволяє отримати більш детальне уявлення про ефективність використання ресурсів.

Оцінювання фінансової стійкості аграрного підприємства є складним і багатогранним процесом, що передбачає комплексний підхід до аналізу фінансових показників, ризиків та динаміки. Завдяки ефективному аналізу можна виявити як сильні, так і слабкі сторони, що сприяє підвищенню фінансової стійкості та конкурентоспроможності підприємства. У результаті цього підприємство має змогу не лише зберігати свою платоспроможність, але й ефективно реагувати на зміни в умовах ринку.

Військова агресія Росії проти України з лютого 2022 року мала серйозний вплив на аграрний сектор країни, що призвело до значних змін у рівні фінансової стійкості аграрних підприємств. Так, з початку війни сільське господарство України зазнало загальних збитків на суму 8,72 мільярда доларів США, зокрема через часткове або повне знищення техніки, обладнання та інфраструктури. У результаті бойових дій багато аграрних підприємств втратили доступ до своїх полів, що значно знизило продуктивність і, як наслідок, доходи. Близько 30% сільськогосподарських угідь залишаються незадіяними через окупацію, що додало економічного тиску на підприємства.

Війна також призвела до збільшення витрат на виробництво. Зокрема, зростання цін на паливо, добрива і сировину суттєво вплинуло на собівартість аграрної продукції. За оцінками, ціни на добрива можуть зрости до 69%, що ставить під загрозу фінансову стійкість навіть великих агробізнесів. Аграрії

змушені були адаптувати свої стратегії до нових економічних реалій, що включає скорочення виробничих обсягів або диверсифікацію видів діяльності.

Український уряд, за підтримки міжнародних партнерів, запровадив ряд програм для збереження аграрного сектора. Зокрема, програми кредитування під низькі процентні ставки, а також дотації на одиницю оброблюваних угідь мають на меті покращити фінансову ситуацію аграріїв. Вперше понад 80% аграріїв отримали кредити від банків під час війни, що підкреслює потребу в фінансовій допомозі. Проте, попри допомогу, аграрні підприємства стикаються з безпрецедентними викликами. Напруженість між великими агрокомпаніями та дрібними фермерськими господарствами зростає, оскільки більшість державної підтримки й досі йде на користь найбільшим агробізнесам. Зменшення доступу до ресурсів та капіталу ставить під загрозу невеликі фермерські господарства, які не можуть конкурувати на ринку.

У процесі адаптації багато аграрних підприємств починають переорієнтовувати свої бізнес-моделі, впроваджуючи нові технології та кращі практики управління ресурсами. Стратегічним напрямом розвитку залишається посилення екологічної стійкості та адаптація до змін клімату, що може позитивно вплинути на фінансову стійкість у довгостроковій перспективі.

Розуміємо, що зміни у фінансовій стійкості аграрних підприємств України внаслідок війни є викликом для всього сектора. Хоча держава та міжнародні організації намагаються підтримати аграріїв, наслідки війни вимагають від підприємств адаптації до нових ринкових умов та фінансових реалій. Важливою залишається підтримка дрібного бізнесу, що нестабільно реагує на поточні економічні обставини.

Підсумовуючи, зазначимо, що система оцінювання фінансової стійкості підприємств ґрунтується на підрахунку абсолютних, відносних і комплексних показників, а також на класифікації типів фінансової стійкості підприємства. Основні проблеми цієї системи полягають у тому, що вона в основному покладається на кількісну оцінку поточного стану та страждає від надмірної кількості показників, що повторюють один одного. Сучасна економічна та політична ситуація в Україні формує непередбачуване, ризиковане і стресове

середовище, в якому компаніям доводиться функціонувати та підтримувати свою фінансову стійкість. Тому важливо не лише використовувати кількісні оцінки фінансових показників, а також поєднувати їх із якісними оцінками загальноекономічних характеристик, таких як стан, динаміка і перспективи розвитку компанії, беручи до уваги зміни в економічному, соціально-політичному, екологічному та технологічному середовищі.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТОВ «ВЕРЕСК АГРО» З УРАХУВАННЯМ СПЕЦИФІКИ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

2.1 Стан та основні тенденції розвитку підприємств аграрного сектору економіки

Зважаючи на потенціал реальних сільськогосподарських угідь, агропромисловий сектор української економіки безальтернативно має стратегічне значення для країни і є пріоритетно-важливим з точки зору продовольчої, економічної, екологічної й енергетичної безпеки. Аграрна галузь є однією з ключових для формування ВВП країни. Вона входить у трійку найбільш значущих для формування ВВП видів економічної діяльності української держави. Так, у 2021 році валовий внутрішній продукт сільського, лісового та рибного господарства (у фактичних цінах) становив 580 519 млн грн, поступаючись лише категоріям «Податки на продукти» (780 757 млн грн) та «Оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів» (755 201 млн грн).

Традиційна учасниця ТОП-10 країн-виробників пшениці, Україна крім того, входить в пул визнаних країн-експортерів тютюну, меду, фруктів та овочів. Розвиток сільського, лісового та рибного господарства протягом останнього періоду часу демонструє стійку позитивну динаміку, стає одним з драйверів забезпечення сталого економічного зростання. Обсяг експортних операцій сільськогосподарської продукції становить понад 40,5% загального експорту України. Так, частка української держави на світовому експортному ринку сільськогосподарської продукції становить близько 1,28% [1]. До того ж, станом на 2021 рік, сільське, лісове господарства та рибальство становить 10,6% ВВП України (рис. 2.1).

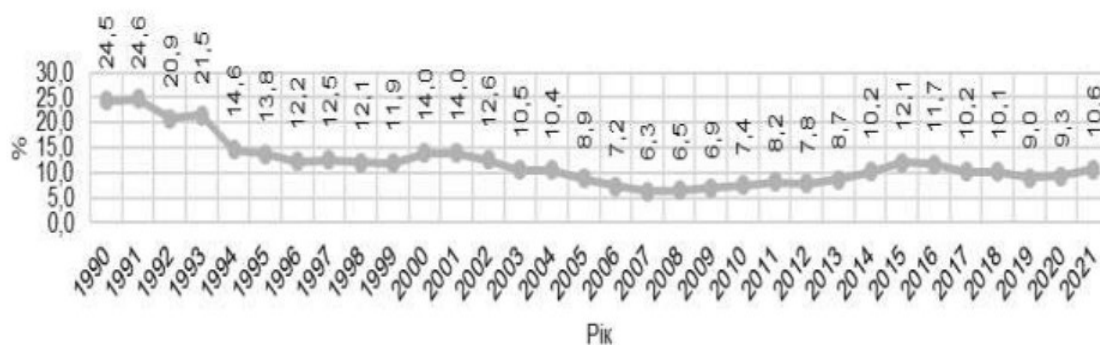

Рисунок 2.1 – Частка доданої вартості у сільському, лісовому господарствах та рибальстві України у 1990-2021 роках

Джерело: за матеріалами офіційного сайту Міністерства аграрної політики

З рис. 2.1 видно, що найбільший показник спостерігається у 1991 році (24,6%), а найменший – у 2007 році (6,3%). Тобто бачимо, що в сучасних реаліях аналізована галузь має меншу частку у загальному ВВП країни, порівняно із 1990 – 2002 роками. Така тенденція не в останню чергу пов'язана з низькими темпами запровадження новітніх технологій в сільськогосподарському секторі та недостатнім рівнем інвестування, що відіграє дуже важливу роль у забезпеченні розвитку галузі (обсяги ПІІ в сільське, лісове та рибне господарство становлять близько 1,5% загального обсягу ПІІ в українську державу).

Україна суттєво відстає від середньоєвропейського рівня інноваційної активності. Так, рівень використання ІКТ в країні оцінюється у 25% від середньоєвропейського рівня. У всесвітньо відомому Глобальному інноваційному індексі Україна у 2021 році посідає 49 місце серед 132 країн світу.

Україна марнує свій високий потенціал. Реформи, що проводяться в Україні, спрямовані не на високу ефективність чи інновації, а на виконання зобов'язань перед ЄС. На жаль, ефективність українських сільськогосподарських підприємств вища, ніж у провідних країнах світу, але це забезпечується лише родючістю ґрунтів та низькими виробничими витратами. Цей конфлікт є результатом недостатнього, а іноді й неефективного використання сучасного обладнання, добрив та засобів захисту рослин на полях. Першочерговою метою у розвитку аграрної галузі є збереження позитивної динаміки та створення

послідовної вираженої стратегії, що дозволить мінімізувати негативні наслідки війни в країні.

У сьогоднішніх реаліях важко оцінити збитки, яких завдала війна українській державі, оскільки ситуація постійно змінюється, а військові дії продовжують розвиватися. Як наслідок, втрати в аграрному секторі лише за три місяці склали понад 4,3 млрд доларів США. Це становить приблизно 15% накопиченого капіталу аналізованих секторів в Україні. Очікується, що проблеми з постачанням матеріально-технічних ресурсів, головним чином палива, запасних частин і мінеральних добрив, а також оборотного капіталу, знизять продуктивність. Таким чином, з початку військових дій українські сільськогосподарські виробники зіткнулися зі зростанням цін на основні виробничі ресурси, особливо на добрива (+37%) та паливо (+29%). Враховуючи скорочення посівних площ на територіях, де відбуваються бойові дії, втрати аграріїв через зростання цін склали 378,9 млн. доларів США. Втрати аграріїв через зростання цін склали 378,9 млн доларів США. Крім того, українські аграрії зазнали додаткових збитків у розмірі 480,4 млн доларів США через підвищення ціни на дизельне паливо приблизно на 39 центів за літр. {6} .

Нагальним питанням найближчим часом стане пошук і залучення ресурсів для відбудови української економіки, інфраструктури та промисловості від наслідків війни. Головними драйверами відновлення галузі сільського господарства стане діяльність великих підприємств та ТНК, яким потрібно буде шукати вдосконалені методи підвищення продуктивності та прибутковості, запобігання відходам і зменшення впливу на навколишнє середовище, що можливе завдяки більш активному впровадженню технологій Індустрії 4.0 у діяльність компаній.

Інтеграція новітніх технологій у господарську діяльність дозволяє забезпечити сільськогосподарським підприємствам:

– високу продуктивність та врожайність виробництва (точне знання коли і де використовувати зрошення, добрива та гербіциди, веде до підвищення врожайності);

- покращене управління витратами (точні дані забезпечують кращий контроль над витратами. Використовуючи найсучасніші інструменти та автоматизовані системи управління, компанії можуть контролювати та коригувати посіви, скорочувати витрати на виробництво, детально аналізуючи кількість ресурсів (таких як зрошення, добрива та пестициди), необхідних на кожній ділянці господарства;

- зниження відходів (цифрові технології скорочують використання води, палива, добрив і гербіцидів, сприяють підвищенню врожайності та зменшують витрати ресурсів, часу та праці);

- зменшення вуглецевого сліду (використання новітніх технологій зменшує вуглецевий слід. Ефективність, досягнута в автономній роботі та обладнанні, також зменшує кількість викопного палива для живлення цих елементів).

Підсумовуючи, можна відзначити вирішальну роль напрацювань Індустрії 4.0 та NBIC-технологій в технологічному оснащенні агропромислового комплексу, впровадженні методів промислового виробництва. Тільки інноваційні здобутки такого поєднання зможуть забезпечити плановопрогнозоване відновлення сільськогосподарської галузі України та гарні конкурентні позиції на світовому ринку.

Аграрний сектор також є важливим для економічного життя країни, оскільки створює нові робочі місця, приносить значні надходження до державного бюджету, сприяє підвищенню міжнародного значення та авторитету країни на міжнародних ринках, генерує значну частку ВВП та сприяє його зростанню. Так, за даними Державної служби статистики України, у 2021 році частка сільського, лісового та рибного господарства у ВВП країни сягнула рекордних 10,6% (9,3% у 2020 році та лише 3,0% у 2019 році), зокрема завдяки збільшенню виробництва сільськогосподарської продукції всіма категоріями господарств на 16,4% у річному вимірі. Натомість, за словами заступника директора Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки», потенційна пряма шкода сільськогосподарській інфраструктурі та її активам вже перевищила 6 мільярдів доларів США з початку повномасштабного вторгнення.

Очікується, що додаткові економічні втрати від війни в аграрному секторі сягнуть приблизно 22 мільярдів доларів США до 2022 року.

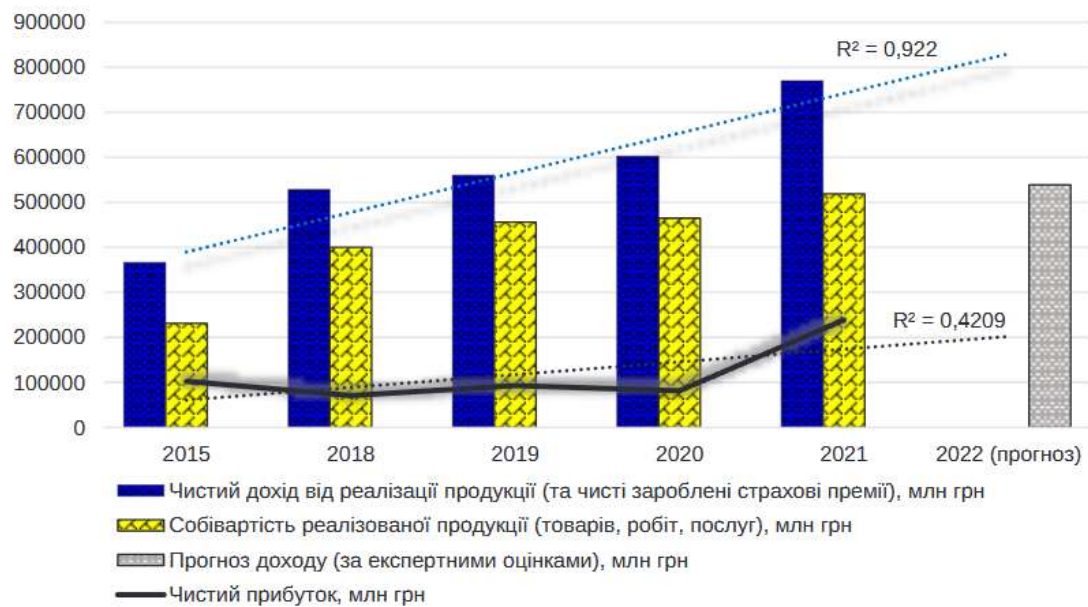

Рисунок 2.2 – Динаміка зміни доходу від реалізації, собівартості реалізованої продукції та чистого прибутку підприємств сільського, лісового та рибного господарства впродовж 2015, 2018–2022 років

Джерело: за матеріалами офіційного сайту Міністерства аграрної політики

Самі ж доходи сільського господарства та суміжних секторів можуть скоротитися на 10–30%. Аграрний сектор є залежним від різноманітних політичних, економічних та інших чинників глобального характеру.

2.1 Фінансово-економічна характеристика ТОВ «Вереск Агро»

Фінансова стійкість аграрного сектору в прикордонних регіонах України стала предметом особливої уваги в умовах військових конфліктів та економічної нестабільності. Цей сектор є одним із ключових для забезпечення продовольчої безпеки країни, але його розвиток підпадає під значні виклики.

Військові дії, які тривають на сході та півдні України, безпосередньо впливають на аграрний сектор прикордонних регіонів. Багато аграріїв втратили доступ до своїх полів через бойові дії, що призвело до втрат у виробництві.

Приблизно 30% сільськогосподарських угідь залишаються покинутими або недоступними, що значно знижує виробничі потужності та доходи.

Високі ціни на паливо та добрива, зумовлені обмеженнями поставок та зростанням рівня інфляції, ускладнюють фінансування аграрних підприємств. Вартість аграрної продукції зросла, але це не завжди супроводжується адекватним підвищенням доходів. Малі фермерські господарства відчують найбільший тиск, оскільки вони не мають таких же ресурсів, як великі агрокомпанії, для покриття витрат.

Отримання фінансування стало ще більш складним у прикордонних регіонах через підвищені ризики. Банки з великою обережністю підходять до кредитування підприємств у зонах конфліктів, що обмежує аграріям можливість оновлення техніки та розвиток бізнесу. Уряд України запровадив програми підтримки, але їх реалізація часто зіштовхується з бюрократичними перешкодами.

Соціально-економічна нестабільність, спричинена конфліктами, також суттєво впливає на фінансову стійкість аграрного сектору. Люди в прикордонних регіонах стикаються з великими труднощами в забезпеченні своєї продукції на внутрішніх ринках, оскільки попит на сільськогосподарську продукцію стабільно знижується через економічні проблеми населення та збільшення безробіття.

Аграрії в прикордонних областях також стикаються з постійними ризиками, пов'язаними з можливими новими військовими ескалаціями. Це не тільки знижує їхню готовність інвестувати у довгострокові проекти, але й змушує їх постійно адаптувати свої стратегії ведення бізнесу. Невизначеність робить фінансове планування ще більш складним і ризикованим.

Складнощі забезпечення фінансової стійкості аграрного сектору прикордонного регіону в Україні тісно пов'язані з військовою агресією, економічними викликами та ризиками, які потребують термінового вирішення. Для підтримки фінансової стабільності важливо поєднувати державні програми допомоги з реаліями ринку, враховуючи потреби малих фермерів та ризиковість ведення агробізнесу в умовах конфлікту.

ТОВ «Вереск-Агро» – це агропромислова компанія, що розташована в Сумській області, зокрема в Білопільському районі. Компанія активно займається виробництвом сільськогосподарської продукції, а також може виконувати різні види послуг у сфері агробізнесу.

Сфера діяльності підприємства включає сільське господарство, в тому числі вирощування сільськогосподарських культур, тваринництво, а також надання агроконсультаційних послуг. При цьому підприємство складається з кількох підрозділів, кожен з яких спеціалізується на визначених напрямках. Це дозволяє здійснювати ефективне управління ресурсами та оптимізувати процеси виробництва.

ТОВ «Вереск-Агро» володіє сучасними аграрними потужностями, включаючи технічне обладнання для обробітку полів та зберігання продукції. Компанія використовує інноваційні технології вирощування і обробки таких культур зернових, зокрема пшениці та ячміню, овочів, а саме картоплі та моркви, а також заготовлює сіно та соломку.

ТОВ «Вереск-Агро» постачає свою продукцію на внутрішній ринок, співпрацює з місцевими дистриб'юторами та оптовиками. У контексті глобальних та регіональних тенденцій компанія прагне адаптувати стратегії збуту для максимізації прибутку.

Підприємство також активно займається питаннями соціальної відповідальності, реалізуючи ініціативи, спрямовані на підтримку місцевого населення, покращення умов праці та забезпечення екологічної стійкості.

Фінансові результати ТОВ «Вереск-Агро» варіюються залежно від сезонних факторів та попиту на агропродукцію. Зазначимо, що підприємство має доступ до державних програм підтримки аграріїв, що дозволяє їй зменшувати фінансові ризики та підвищити конкурентоспроможність.

Таким чином, ТОВ «Вереск-Агро» є важливим учасником аграрного сектору Сумської області, успішно адаптуючи свої виробничі та управлінські стратегії до змінюваних ринкових умов. Підприємство має потенціал для розвитку, завдяки використанню інновацій та підвищенню фінансової стійкості в умовах змінного економічного середовища.

Для забезпечення безперервного виробничого процесу на підприємстві використовуються матеріальні ресурси, до яких відносяться основні та допоміжні матеріали, напівфабрикати, паливо, енергія та інше. Матеріальні витрати є однією з ключових складових собівартості продукції підприємства. Вони включають витрати на сировину, матеріали, паливо та інші ресурси, необхідні для виробництва товарів. Аналіз цих витрат дозволяє підприємствам не лише оцінити ефективність їх використання, але й знайти способи оптимізації витрат для підвищення фінансової стійкості та конкурентоспроможності.

Таблиця 2.1 - Динаміка матеріальних витрат в собівартості продукції

Показник	Рік			Темпи зростання, %		Відхилення (+,-)	
	2021	2022	2023	2022 / 2021	2023 / 2022	2022 – 2021	2023 – 2022
Матеріальні затрати, тис. грн	210435	273210	220730	129,83	80,79	62775	-52480
Витрати на виробництво реалізованої продукції (робіт, послуг) , тис.грн	354827	460184	401235	129,69	87,19	105357	-58949
Питома вага матеріальних затрат до виробничої собівартості продукції, %	59,31	59,37	55,01	100,1	92,66	0,06	-4,36

Джерело: розраховано на основі фінансової звітності ТОВ «Вереск-Агро»

Витрати на виробництво продукції демонструють зростання в 2022 році, проте знижуються в 2023 році. Вищий рівень витрат був зафіксований у 2022 році і склав 460184 тис. грн. Основними факторами, що вплинули на ці зміни, є коливання обсягів виробництва та продажу продукції, а також зміни вартості сировини і матеріалів. Матеріальні витрати зросли з 210435 тис. грн у 2021 році до 220730 тис. грн у 2023 році. Темпи зростання матеріальних витрат перевищують темпи зростання операційних витрат у 2022 і 2023 роках. Частка матеріальних витрат у загальних витратах підприємства залишається високою

і коливається від 59,31% у 2021 році до 55,01% у 2023 році. Водночас рівень матеріаломісткості виробництва підвищується.

Для оцінки ефективності використання матеріальних ресурсів ТОВ «Вереск-Агро» важливо проаналізувати зміни показників матеріаловіддачі та матеріаломісткості.

Таблиця 2.2 – Динаміка матеріаловіддачі та матеріаломісткості продукції

Показник	Рік			Темпи зростання, %		Відхилення (+,-)	
	2021	2022	2023	2022 / 2021	2023 / 2022	2022 – 2021	2023 – 2022
1 Матеріальні затрати, тис. грн	210435	273210	220730	129.83	80.79	62775	-52480
2 Витрати на виробництво реалізованої продукції (робіт, послуг), тис.грн	354827	460184	401235	129.69	87.19	105357	-58949
3 Питома вага матеріальних затрат до виробничої собівартості продукції, %	59.31	59.37	55.01	100.1	92.66	0.06	-4.36

Джерело: розраховано автором

Динаміка зміни матеріаловіддачі є зростаючою 2021 р. – 1,03 грн, 2022 р. – 1,46 грн, проте у 2023 р. зменшилась до 1,19 грн.

Зниження матеріаломісткості продукції сприяє зниженню собівартості в частині матеріальних витрат і збільшенню об'ємів виробництва, саме це ми спостерігаємо у динаміці. У 2022 р. матеріаломісткість становила 0,68 грн, у 2023 збільшилась на 0,16 і сягає на кінець періоду 0,84 грн.

Аналіз витрат на підприємстві є критично важливим для управлінської діяльності та прийняття ефективних рішень. Він дозволяє виявити закономірності у формуванні витрат, їх структуру, а також визначити основні фактори, які впливають на фінансові результати підприємства. Основні цілі і переваги аналізу витрат можна виділити наступним чином. Він не лише сприяє підвищенню фінансової стабільності, але й забезпечує виконання стратегічних

цілей. Впровадження системного підходу до аналізу витрат дозволяє підприємствам залишатися гнучкими та адаптивними в умовах змінного ринкового середовища. Аналіз структури витрат на виробництво продукції ТОВ «Вереск-Агро» за 2021-2023 рр. наведено у табл. 2.3.

Як бачимо, загальна сума операційних витрат у 2022 році в порівнянні з 2021 роком зросла на 105357 тис. грн. Найзначніше збільшення (на 62775 тис. грн) спостерігається в розділі «Матеріальні витрати».

Витрати на оплату праці зросли на 2905 тис. грн, тоді як амортизація основних фондів зросла на 78 тис. грн. У 2023 році найбільше зменшення (на 52480 тис. грн) спостерігається в елементі «матеріальні витрати». Інші операційні витрати зменшились на 13364 тис. грн, а амортизація основних фондів зросла на 1810 тис. грн.

Матеріальні витрати складають найбільшу частину в загальному обсязі операційних витрат підприємства. У 2022 році їх частка становила 59,37 %, що на 0,06 % більше, ніж у 2021 році. Частка витрат на оплату праці становила 7,99 %, зменшившись на 1,55 % у порівнянні з 2020 роком. У 2022 році частка матеріальних витрат знизилась до 55,01 %, що на 4,36 % менше, ніж у 2021 році. Частка амортизації зросла до 1,77 %, що на 0,36 % більше в порівнянні з 2021 роком. Частка витрат на оплату праці зросла на 2,5 % і становила 10,49 %. Також зросла частка інших витрат на 1,02 %, досягнувши 30,64 %.

Аналіз співвідношення витрат та доходів від реалізації є критично важливим етапом у фінансовому управлінні будь-яким підприємством. Цей процес дозволяє не лише оцінити ефективність діяльності компанії, але й виявляти потенційні проблеми, а також можливості для оптимізації. Безумовно, розуміння таких співвідношень може стати вирішальним фактором для успішного функціонування бізнесу.

Перш за все, аналіз доходів та витрат формує фінансові результати діяльності підприємства. Тільки шляхом порівняння цих двох ключових елементів можна зрозуміти, чи компанія отримує прибуток, чи збитки. Дохід і витрати формують фінансові результати і безпосередньо впливають на показники рентабельності. Це, в свою чергу, дозволяє керівництву ТОВ

«Вереск-Агро» розробити стратегічні рішення для покращення фінансового стану підприємства.

Таблиця 2.3 – Аналіз структури витрат на виробництво продукції ТОВ «Вереск-Агро» за 2021-2023 рр.

Статті витрат	Сума, тис.грн					Питома вага, %		
	2021	2022	2023	2022-2021	2023-2022	2021	2022	2023
Собівартість реалізованої продукції	164685	267010	159607	102325	-107403	77,77	77,11	73,86
Адміністративні витрати	12082	13914	18251	1832	4337	5,71	4,02	8,45
Витрати на збут	19082	41718	16777	22636	-24941	9,01	12,05	7,76
Інші операційні витрати	12992	20507	18161	7515	-2346	6,13	5,92	8,4
Фінансові витрати	1273	1406	1673	133	267	0,6	0,41	0,77
Інші витрати	1657	1732	1620	75	-112	0,78	0,5	0,75
Всього витрат	211771	346287	216089	134516	-130198	100	100	100

Джерело: розраховано на основі фінансової звітності ТОВ «Вереск-Агро»

Проаналізуємо та розглянемо співвідношення витрат та доходів від реалізації продукції досліджуваного підприємства (табл. 2.4).

Витрати на 1 гривню реалізованої продукції у 2021 та 2022 роках залишалися практично на одному рівні. Проте в 2023 році вони значно знизилися в порівнянні з 2022 роком – на 0,065 гривень. Основними причинами цього зниження є співвідношення між темпами зменшення чистого доходу та загальної собівартості.

Таблиця 2.4 – Аналіз витрат на 1 гривню реалізованої продукції ТОВ «Вереск-Агро»

Показник	Рік			Відхилення,(+,-)		
	2021	2022	2023	2022-2021	2023-2022	2023-2021
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	216786	400166	262636	183380	-137530	45850
Повна собівартість реалізованої продукції	195849	322642	194635	126793	-128007	-1214
Витрати на 1 грн реалізованої продукції, грн (витратомісткість)	0,903	0,806	0,741	-0,097	-0,065	-0,162

Джерело: розраховано на основі фінансової звітності ТОВ «Вереск-Агро»

У середньому, вартість основних фондів щорічно збільшувалась. Наприклад, у 2023 році їх вартість за первісною оцінкою становила 151905 тисяч гривень, що на 27880 тисяч гривень більше, ніж у 2021 році. Ефективність використання основних фондів у 2022 році зросла, про що свідчить показник фондівіддачі, який підвищився у 2022 році до 3,17 гривень в порівнянні з 1,75 гривень у 2021 році. Однак у 2023 році цей показник знизився на 1,44 гривні до 1,73 гривні.

Протягом 2021–2023 років підприємство залишалося прибутковим. Найвища сума прибутку від реалізації продукції була зафіксована у 2022 році – 77524 тисячі гривень. У 2023 році вона зменшилась до 68001 тисячі гривень, що на 9523 тисячі гривень менше, ніж у 2022 році.

Аналіз співвідношення витрат та доходів від реалізації є критично важливим етапом у фінансовому управлінні будь-яким підприємством. Цей процес дозволяє не лише оцінити ефективність діяльності компанії, але й виявляти потенційні проблеми, а також можливості для оптимізації. Безумовно, розуміння таких співвідношень може стати вирішальним фактором для успішного функціонування бізнесу.

Таблиця 2.5 – Основні економічні показники діяльності підприємства

№ п/п	Показник	Рік			Темп зростання,(+;-)	
		2021	2022	2023	2022/ 2021	2023/ 2022
1	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	216786	400166	262636	183380	-137530
2	Повна собівартість реалізованої продукції	195849	322642	194635	126793	-128007
3	Витрати на 1 грн реалізованої продукції	0,9	0,81	0,74	-0,09	-0,07
4	Прибуток (фінансовий результат) від реалізації продукції	20937	77524	68001	56587	-9523
5	Чистий фінансовий результат (прибуток)	8951	63355	64718	54404	1363

Джерело: розраховано на основі фінансової звітності ТОВ «Вереск-Агро»

Динаміка зміни чистого прибутку мала позитивний тренд. У 2023 році сума чистого прибутку становила 64718 тисяч гривень, що на 55767 тисяч гривень перевищує показник 2021 року.

2.3 Оцінка фінансової стійкості ТОВ «Вереск-Агро»

Майновий стан важливіша характеристика основної діяльності підприємства. Показники динаміки і структури майна підприємства досліджують шляхом горизонтального і вертикального аналізу даних балансу. Горизонтальний (часовий) аналіз полягає в порівнянні абсолютних величин за статтями балансу вартості активів за три суміжні роки. Порівняння можна здійснювати: шляхом визначення відхилення показників за абсолютними

величинами та розрахунку абсолютної швидкості динаміки; за допомогою відносних показників, тобто який середній темп зміни величини показника. Вертикальний аналіз – це структурний аналіз абсолютних величин балансу, який дає змогу за даними відносних величин вивчити структуру активів та пасивів. Перевагою цього виду аналізу є можливість зіставлення вираженої у відсотках структури показників одного звітного періоду з іншими незалежно від зміни їх розмірів.

Баланс є важливим інструментом для фінансових аналітиків, менеджерів і інвесторів. Він дає змогу оцінити ліквідність підприємства, тобто його здатність виконувати зобов'язання вчасно. Аналіз структури активів і пасивів дозволяє виявити сильні і слабкі сторони фінансового стану, а також визначити ризики, пов'язані з управлінням ресурси.

Фінансова звітність, включаючи баланс, є основою для ухвалення рішень у сфері капіталовкладень, кредитування і управлінні ресурсами. Баланс також може бути корисним для порівняння фінансової стійкості підприємства з конкурентами або в рамках галузі в цілому, що надає важливі інсайти для стратегічного планування.

Таким чином, баланс підприємства є ключовим фінансовим документом, що характеризує його фінансовий стан на конкретну дату. Він забезпечує важливу інформацію про наявність та використання активів, структуру фінансування і рівень зобов'язань. Розуміння особливостей балансу та його аналіз є критично важливими для ефективного управління підприємством та ухвалення зважених рішень щодо його розвитку і фінансової стійкості.

Розглянемо динаміку статей, структуру активів підприємства та її зміни станом на кінець 2021 – 2023 років (табл. 2.6).

Вартість сукупних активів підприємства (підсумок балансу) із року в рік зростає: з 424865 тис. грн у 2021 році до 450201 тис. грн у 2023 році. З даних таблиці можна побачити, що у 2021 році величина необоротних активів зросла на 30955 тис. грн, а у 2023 році – на 17041 тис.грн. В основному зростання відбувалось по основних засобах підприємства, відповідно у 2023 на суму 38245 тис.грн.

Таблиця 2.6 – Горизонтальний аналіз активу балансу ТОВ «Вереск Агро»
за 2021-2023 роки

Актив	Балансова вартість, тис.грн			Відхилення (+,-)	
	2021	2022	2023	2022- 2021	2023-2022
I. Необоротні активи	105316	136271	153312	30955	17041
1.1.Нематеріальні активи	265	1877	22532	1612	20655
1.2.Незавершені капітальні інвестиції	474	35498	6	35024	-35492
1.3.Основні засоби	82022	77227	115472	-4795	38245
1.4.Довгострокові фінансові інвестиції	0	0	0	0	0
1.5.Довгострокова дебіторська заборгованість	8354	8354	2085	0	-6269
II. Оборотні активи	319549	4314	5765	-315235	1451
2.1.Запаси	191327	131567	222582	-59760	91015
2.2.Дебіторська заборгованість	78261	44756	49587	-33505	4831
2.3.Грошові кошти та їх еквіваленти	257	562	902	305	340
2.4.Витрати майбутніх періодів	0	0	0	0	0
2.5.Інші оборотні активи	6909	0	0	-6909	0
III.Необоротні активи, утримані для продажу, та групи вибуття	0	204001	296889	204001	92888
Баланс	424865	340272	450201	-84593	109929

Джерело: фінансова звітність ТОВ «Вереск Агро»

Довгострокова дебіторська заборгованість зменшилась в 2022 році – на 6269 тис. грн в порівнянні з попереднім роком. Величина незавершених капітальних інвестицій в 2022 році зменшилась на 35492 тис. грн.

Щодо оборотних активів то можна спостерігати зменшення на 315235 тис. грн у 2021 році порівняно із 2020 роком, та збільшення на 1451 тис. грн порівняно із 2021 роком. Величина запасів зменшилась на 59760 тис. грн в 2021 році та збільшилась на 91015 тис. грн у 2022 році, що свідчить про інтенсивність виробництва підприємства та відповідну політику використання запасів. Дебіторська заборгованість підприємства за 2021 рік зменшилась на 33505 тис. грн, а у 2022 році збільшилась на 4831 тис. грн. За 2021 та 2022 роки підприємство збільшило суму грошей та їх еквівалентів на 305 тис. грн, та на 340 тис. грн. відповідно.

Проведемо горизонтальний аналіз пасиву балансу ТОВ "ВЕРЕСК АГРО" (табл. 2.7).

Таблиця 2.17 – Горизонтальний аналіз пасиву балансу ТОВ «Вереск Агро» за 2021-2023 роки

Пасив	Балансова вартість, тис.грн			Відхилення (+,-)	
	2021	2022	2023	2022- 2021	2023-2022
I. Власний капітал	302392	149367	203626	-153025	54259
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	41770	18120	49817	-23650	31697
III. Поточні зобов'язання і забезпечення	80703	172785	196758	92082	23973
Баланс	424865	310272	450201	-84593	109929

Джерело: фінансова звітність ТОВ «Вереск Агро»

Власний капітал у 2021 році зменшився на 153025 тис. грн, а у 2022 році збільшився – на 54259 тис. грн. Щодо довгострокових зобов'язань і забезпечень

то можна побачити зріст на 31697 тис. грн в 2022 році, це є позитивною тенденцією. Поточні зобов'язання і забезпечення в 2021 році збільшились на 92082 тис. грн (є негативним проявом) та на 23973 тис. грн у 2022 році.

Проведемо вертикальний аналіз балансу підприємства на кінець 2020 – 2023 років. Для цього проаналізуємо та розглянемо структуру активної та пасивної частини балансу підприємства.

Зазначимо, що зменшення частки оборотних активів у балансі підприємства свідчить про не дуже сприятливі передумови для повного використання основних засобів і матеріально-технічної бази в цілому. Проте у 2022 році тенденція змінилась і відбулось невеличке збільшення на 1451 тис. грн. В 2022 році не збереглась тенденція випереджаючого темпу росту оборотних активів над темпами росту необоротних активів.

Підприємству необхідно продовжити роботу щодо оптимізації структури активів з метою підвищення ефективності їхнього використання

Щодо структури пасиву балансу 2021 року, то найбільша частка у ньому припадає на власний капітал: 2020 рік – 71.17%, 2021 рік – 43.89%, 2022 рік – 45.23 %. Поточні зобов'язання і забезпечення займають 2020 рік – 18.99 %, 2021 рік – 50.78 %, 2022 рік – 43.70 %. Їх зменшення у 2022 році свідчить про погашення зобов'язань. В 2020 році частка довгострокових забезпечень підприємства у структурі балансу склала 96.92 %. В 2021 році довгострокових зобов'язань у підприємства найменший показник - 5.33%, у 2022 спостерігалось невелике збільшення на 5.74% .

Проведемо оцінку фінансової стійкості ТОВ «Вереск-Агро».

Дані таблиці свідчать про те, що коефіцієнт фінансової стабільності демонструє суттєве зростання протягом аналізованого періоду, підвищившись із 2,24 у 2019 році до 5,49 у 2023 році. Відхилення становить 3,25, що свідчить про значне зміцнення фінансової позиції підприємства.

Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії) поступово збільшувався з 0,73 у 2019 році до 0,85 у 2023 році, із приростом 0,12. Це позитивна тенденція, яка вказує на підвищення частки власних коштів у загальній структурі фінансування.

Таблиця 2.8 – Оцінка фінансової стійкості ТОВ «Вереск Агро» за 2019-2023 роки

№ п/п	Показники	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення (+,-) звітнього року від базисного
1	Коефіцієнт фінансової стабільності	2,24	2,94	4,1	3,4	5,49	3,25
2	Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	0,73	0,76	0,8	0,77	0,85	0,12
3	Коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів	0,33	0,30	0,24	0,29	0,18	-0,15
4	Коефіцієнт концентрації власного капіталу	2,24	2,94	4,1	3,4	5,49	3,25
5	Коефіцієнт фінансової залежності	0,33	0,30	0,24	0,29	0,18	-0,15

Джерело: власні розрахунки автора

Коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів зменшився з 0,33 у 2019 році до 0,18 у 2023 році, із відхиленням -0,15. Це означає, що підприємство стало менш залежним від залучених коштів, що зміцнює його фінансову стійкість. Коефіцієнт концентрації власного капіталу показав аналогічне зростання, як і коефіцієнт фінансової стабільності, досягнувши 5,49 у 2023 році (+3,25 відносно 2019 року), що свідчить про більшу частку власного капіталу у загальній структурі активів. Коефіцієнт фінансової залежності зменшився до 0,18 у 2023 році, що на 0,15 менше, ніж у 2019 році. Це додатково підтверджує зниження частки позикових коштів у фінансуванні підприємства.

Протягом аналізованого періоду підприємство значно покращило свою фінансову стійкість і незалежність. Спостерігається зростання показників фінансової стабільності та автономії, а також суттєве зниження залежності від позикових коштів. Ці тенденції свідчать про зростання фінансової автономності та покращення загальної структури капіталу підприємства.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТОВ «ВЕРЕСК АГРО»

3.1 Особливості оцінки фінансової стійкості підприємств аграрного сектору економіки в умовах невизначеності

Фінансова стійкість підприємств аграрного сектору є ключовим елементом їхнього успішного функціонування, особливо в умовах нестабільності економічного середовища. Військовий стан в Україні значно посилив ці виклики, ускладнивши доступ до фінансових ресурсів, збільшивши ризики для діяльності підприємств і змінивши їхні пріоритети.

Аграрний сектор економіки України відіграє важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки держави, а також формуванні експорту. Однак цей сектор є надзвичайно залежним від природних, економічних і політичних факторів. У сучасних умовах війни підприємства стикаються з руйнуванням логістичної інфраструктури, втратою ринків збуту, підвищенням цін на енергоресурси, а також труднощами з постачанням матеріально-технічних ресурсів.

Оцінка фінансової стійкості аграрних підприємств має враховувати специфіку їхньої діяльності та актуальні виклики. Ключовими аспектами аналізу є:

1) Аналіз структури капіталу. Так, у сучасних умовах важливо оцінювати співвідношення власного і позикового капіталу, зокрема здатність підприємства обслуговувати свої боргові зобов'язання в умовах підвищених кредитних ставок.

2) Ліквідність і платоспроможність, оскільки для забезпечення стійкості необхідно оцінювати, наскільки підприємство здатне покривати свої короткострокові зобов'язання за рахунок ліквідних активів.

3) Ефективність використання активів, тобто наголошуємо на важливості аналізу показників оборотності запасів, дебіторської заборгованості та загальної ефективності управління активами.

4) Аналіз фінансових ризиків у період невизначеності, коли особливої уваги заслуговують ризики фізичного знищення виробничого потенціалу, зміни в обсягах державної підтримки, коливання цін на сільськогосподарську продукцію та інші зовнішні чинники.

5) Стратегічний резерв, який підприємства мають формувати для протидії кризам, зокрема шляхом диверсифікації джерел фінансування і ринків збуту.

Слід відмітити, що війна значно підвищує рівень невизначеності, що вимагає від підприємств адаптації до нових реалій. Основні впливи:

1. Зниження рентабельності через збільшення витрат на виробництво та логістику знижується прибутковість.

2. Зростання ризику втрати активів наслідок бойових дій. Констатуємо, що ТОВ «ВересАгро знаходиться у Сумському районі (колишній Білопільський район) та у наслідок бойових дій протягом 2023-2024 років втратило частину активів.

3. Відсутність достатньої кількості трудових ресурсів у прикордонному регіону. Крім того, виїзд населення за кордон і мобілізація чоловічого населення створюють дефіцит робочої сили.

4. Підтримка держави. Позитивним чинником є державні програми підтримки аграріїв, зокрема компенсації за втрачені активи, пільгові кредити та грантове фінансування.

Оцінка фінансової стійкості аграрних підприємств України в умовах військового стану є складним, але необхідним завданням для забезпечення їхньої конкурентоспроможності. Гнучкість, адаптивність і стратегічний підхід до управління фінансами допоможуть зменшити негативний вплив кризи та закласти основу для стійкого розвитку після завершення війни.

Розглянемо вплив основних чинників макросередовища функціонування ТОВ «Вереск Агро, які на нашу думку на сучасному етапі впливають на його фінансовий стан. Така система чинників систематизована нами за п'ятьма групами (політичні, демографічні, економічні, правові та екологічні) і наведена у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Оцінка впливу основних чинників макросередовища на діяльність ТОВ «Вереск Агро»

Напрямок вивчення середовища	Чинник	Вплив чинника
Політичні	1. Стан політичної стабільності	позитивний
	2. Міжнародна співпраця, угоди	негативний
	3. Наявність протекціонізму вітчизняному виробникові	негативний
	4. Наявність лобістських груп у законодавчих органах	негативний
	5. Ефективність антимонопольної політики держави	позитивний
	6. Корупція	негативний
Економічні	1. ВВП на душу населення	негативний
	2. Темп інфляції	негативний
	3. Рівень платоспроможності населення	негативний
	4. Рівень безробіття	негативний
	5. Рівень оподаткування	негативний
	6. Державна підтримка підприємництва	негативний
	7. Досконалість механізмів регулювання цін	негативний
	8. Наявність та доступність фінансових ресурсів	негативний
Правові	1. Закони, що регулюють підприємницьку діяльність	негативний
	2. Митне законодавство	негативний
	3. Система сертифікації продукції підприємства на відповідність міжнародним стандартам якості	негативний
	4. Сприяння трансферу інтелектуального капіталу та технологій	негативний
	5. Ефективність прав власності на винаходи та продукти інтелектуальної власності	негативний
Екологічні	1. Витрати на підтримку екологічної безпеки діяльності підприємства	позитивний
	2. Стан природних ресурсів	негативний
Демографічні	1. Рівень народжуваності	негативний
	2. Чисельність працездатного населення	негативний
	3. Вікова структура	негативний

Джерело: систематизовано автором

На основі оцінки впливу чинників (табл. 3.1) можна дійти висновку про негативний вплив макросередовища на фінансову діяльність підприємства. Вважаємо доцільним досліджувати поточний стан підприємства з позиції його фінансової стійкості як у стабільних умовах, так і в умовах воєнного часу, використовуючи коефіцієнтну модель. Такий підхід передбачає традиційний аналіз показників ліквідності, фінансового стану, ділової активності та рентабельності. Основна мета такого аналізу полягає у виявленні загроз для діяльності підприємства за допомогою індикаторів, які об'єктивно та оперативно сигналізують про зміни у системі, а також кількісному й якісному оцінюванні трендів та характеристик фінансового стану.

Слід відмітити, що у сучасних умовах бізнес-середовище стає все більш динамічним і невизначеним, що вимагає від підприємств не лише адаптації до змін, але й ефективного управління фінансами. Оцінка фінансової стійкості є невід'ємною частиною цього процесу, оскільки вона дозволяє виявити потенційні ризики, що можуть вплинути на стабільність і розвиток підприємства. Коефіцієнтна модель оцінки фінансової стійкості виступає важливим інструментом для здійснення такого аналізу, і її мета охоплює кілька ключових аспектів.

По-перше, основна мета побудови коефіцієнтної моделі полягає в можливості об'єктивно оцінювати фінансовий стан підприємства за допомогою фінансових коефіцієнтів. Ці коефіцієнти, які можуть включати показники ліквідності, платоспроможності, рентабельності та фінансової залежності, дозволяють отримати структуровану картину фінансових можливостей підприємства. Наприклад, коефіцієнт автономії свідчить про частку власного капіталу у структурі фінансування, що допомагає оцінити рівень залежності від зовнішніх джерел.

По-друге, сигналізування про потенційні проблеми є ще однією важливою метою даної моделі. Виявлені аномалії в показниках можуть свідчити про ризики, які потребують оперативного реагування з боку керівництва підприємства. Наприклад, зниження коефіцієнта маневреності

власних засобів може свідчити про погіршення фінансової ситуації, що потребує вжиття заходів для покращення ліквідності.

По-третє, побудова коефіцієнтної моделі оцінки фінансової стійкості також служить важливим інструментом для стратегічного планування. Залежно від отриманих результатів, підприємство може коригувати свої фінансові стратегії та приймати зважені управлінські рішення. Це, в свою чергу, сприятиме кращій адаптації до ринкових умов і підвищенню ефективності управління ресурсами.

Крім того, мета побудови такої моделі полягає у забезпеченні прозорості фінансових результатів для зовнішніх зацікавлених сторін, таких як інвестори, банки та партнери. Наявність чіткої та об'єктивної оцінки фінансової стійкості створює умови для підвищення рівня довіри до підприємства, що може полегшити процес залучення інвестицій і кредитних ресурсів.

Отже, мета побудови коефіцієнтної моделі оцінки фінансової стійкості підприємства включає в себе об'єктивну оцінку фінансового стану, своєчасне виявлення ризиків, можливість стратегічного планування та підвищення довіри зі сторони зовнішніх зацікавлених сторін. Це робить цей інструмент незамінним у сучасному управлінні фінансами підприємства.

Спираючись на накопичений досвід, пропонуємо включити до комплексної коефіцієнтної моделі для оцінки фінансової стійкості ТОВ «Вереск Агро» фінансові показники, що відображають його ліквідність, стійкість та ділову активність. Відповідна група коефіцієнтів наведена у таблиці 3.2.

Показники ліквідності відображають загальну ефективність управління підприємством. Рівень коефіцієнтів покриття та швидкої ліквідності залишається нижчим за нормативні значення. Так, коефіцієнт покриття знизився з 3,96 у 2021 році до 0,03 у 2023 році, тобто на 3,93. При цьому коефіцієнти швидкої та абсолютної ліквідності демонструють різноспрямовані тенденції. Швидка ліквідність зменшилася на 2,69: з 1,59 у 2021 році до -1,1 у 2023 році. У той же час коефіцієнт абсолютної ліквідності зріс на 0,02 за той самий період.

Таблиця 3.2 – Показники оцінки фінансової стійкості діяльності підприємства за коефіцієнтною моделлю за 2021-2023 роки

Показник	2021	2022	2023	Зміна	
				(+: -)	
				2022 до 2021	2023 до 2022
1.1. Коефіцієнт покриття	3,96	0,02	0,03	-	+
1.2. Коефіцієнт швидкої ліквідності	1,59	-0,74	-1,1	-	-
1.3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,003	0,003	0,005	0	+
1.4. Чистий оборотний капітал	238846	-168471	-190993	-	-
2.1. Коефіцієнт платоспроможності (автономії)	0,72	0,44	0,45	-	+
2.2. Коефіцієнт фінансової залежності	1,41	2,28	2,21	+	-
2.3. Коефіцієнт співвідношення власних і залучених коштів	2,47	0,78	0,83	-	+
2.4. Коефіцієнт фінансування	0,41	1,28	1,19	+	-
2.5. Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	0,75	-39,05	-33,13	-	+
2.6. Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,79	-1,13	-0,94	-	+
2.7. Коефіцієнт забезпеченості запасів власними джерелами фінансування	1,25	-1,28	-0,86	-	+
2.8. Коефіцієнт стійкого фінансування	0,81	0,49	0,56	-	+
2.9. Коефіцієнт реальної вартості майна	0,49	0,43	0,52	-	+
2.10. Коефіцієнт фінансової стійкості	3,75	0,86	1,34	-	+
3.1. Коефіцієнт оборотності активів (ресурсовіддача)	0,72	0,64	0,89	-	+
3.2. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	11,55	32,76	56,14	+	+
3.3. Строк погашення дебіторської заборгованості	31,17	10,99	6,41	-	-
3.4. Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	-0,93	-1,25	-1,2	-	+
3.5. Коефіцієнт оборотності основних засобів	1,6	1,65	1,8	+	+

Джерело: власні розрахунки автора

Аналіз діяльності підприємства передбачає дослідження динаміки фінансових коефіцієнтів, які характеризують ефективність використання ресурсів. Коефіцієнт оборотності активів, що показує, скільки разів за період обернувся капітал, вкладений в активи, продемонстрував змінну динаміку: у 2022 році він зменшився на 0,08 порівняно з 2021 роком, але у 2023 році зріс на 0,25 у порівнянні з 2022 роком, досягнувши 0,89. У 2021 році коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості складав 0,55. Протягом наступних років він значно зріс: до 11,55 у 2022 році та до 56,14 у 2023 році.

Динаміка змін фінансових показників є нерівномірною. Зокрема, коефіцієнт платоспроможності (автономії) знизився на 0,27 (з 0,72 у 2020 році до 0,45 у 2022 році). Коефіцієнт співвідношення власних і залучених коштів впав на 1,64 (з 2,47 до 0,83), а коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами зменшився на 33,88. Водночас коефіцієнт реальної вартості майна зріс на 0,03. Коефіцієнт стійкого фінансування знизився на 0,25 (з 0,81 до 0,56), а коефіцієнт фінансової стійкості впав на 2,41 (з 3,75 до 1,34).

Коефіцієнт фінансової залежності, навпаки, зріс на 0,8 (з 1,41 до 2,21), а коефіцієнт фінансування продемонстрував позитивну динаміку, збільшившись на 1,05. Разом із цим коефіцієнт маневреності власного капіталу знизився на 1,73, а коефіцієнт забезпеченості запасів власними джерелами фінансування впав на 2,1.

Загалом у 2023 році спостерігається спадна динаміка низки показників. Підприємство погіршило свої показники швидкої ліквідності та періоду погашення дебіторської заборгованості, а також зменшило оборотність багатьох фінансових індикаторів. Варто зазначити, що у трактуванні показників ліквідності та оборотності ресурсів підприємства в умовах воєнного стану враховуються особливості.

В умовах воєнного стану економічна ситуація в Україні зазнала суттєвих змін, що безпосередньо вплинуло на фінансове становище підприємств. Військові конфлікти призвели до дестабілізації ринкової економіки, погіршення інвестиційного клімату, зниження споживчого попиту, а також порушення логістичних ланцюгів. Тому аналіз фінансових показників

підприємств в даний період потребує особливого підходу, що враховує специфіку кризових явищ.

Перше, що слід зазначити, це те, що традиційні показники, такі як ліквідність, платоспроможність, та рентабельність, можуть не відображати повної картини фінансового становища підприємства в умовах воєнного стану. Наприклад, коефіцієнт ліквідності може показувати стійкість підприємства, проте в умовах війни наявність ліквідних активів не гарантує їх реальної доступності для підприємства через обмеження на фінансові операції або порушення в постачанні сировини.

Ліквідність підприємств в умовах воєнного стану може значно коливатися через зміни в споживчому попиті та перебої в поставках. Це означає, що підприємства можуть мати високі ліквідні активи, але через невизначеність ринку не зможуть їх реалізувати. Відповідно, оцінка ліквідності має враховувати не лише кількісні, але й якісні характеристики активів, адже споживачі можуть переміщатися до інших постачальників, що зменшує попит.

Платоспроможність підприємства також може бути під загрозою через підвищення фінансових зобов'язань, що виникають внаслідок підвищення витрат на безпеку, страхування ризиків та зростання цін на сировину. Оцінюючи платоспроможність, важливо враховувати поточні зобов'язання підприємства не лише у відношенні до короткострокових активів, а й потенційних ризиків їх невиконання.

Що стосується рентабельності, то в умовах воєнного стану підприємства можуть стикатися з як зниженням доходів, так і з необхідністю інвестування в зміцнення своїх позицій на ринку, що негативно позначається на фінансових результатах. Тому показники рентабельності потрібно інтерпретувати з урахуванням витрат на забезпечення бізнесу в умовах нестабільності. Підприємства, які активно адаптуються до нових реалій, можуть мати результати, що відрізняються від середніх показників у галузі.

Фінансова стійкість підприємств в умовах воєнного стану визначається не лише їх здатністю покривати зобов'язання, а й здатністю виживати в умовах короткострокових та довгострокових економічних викликів. Тому важливо

розробити модель оцінки, яка б включала не лише фінансові, але й нефінансові показники, такі як адаптивність, інноваційний потенціал, а також стосунки з партнерами й постачальниками.

Отже, оцінка фінансового становища підприємств в умовах воєнного стану вимагає адаптації традиційних показників до нових реалій. Необхідно враховувати фактори, що суттєво впливають на діяльність підприємств, таких як зміна ринкових умов, перебої в постачанні, фінансові ризики та можливості відновлення. Лише так можна отримати об'єктивну картину фінансової стійкості підприємства і приймати ефективні управлінські рішення.

Всі вищенаведені особливості підсумовані у таблиці 3.3.

Таблиця 3.3 – Особливості трактування показників фінансової стійкості в умовах війни

Показник	Нормативне значення	Нормативне значення в умовах війни
1. Коефіцієнт покриття	> 1	> 1
2. Коефіцієнт швидкої ліквідності	>0,7	>1
3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	>0,2	>0,7
4. Коефіцієнт платоспроможності (автономії)	> 0,5	>0,8
5. Оборотноість активів	Відсутнє, позитивною є зростання показника в динаміці	Відсутнє, позитивною є не суттєве зменшення показника оборотноість
6. Оборотноість запасів	Відсутнє, позитивною є зростання показника в динаміці	Відсутнє, позитивним є суттєве зростання показника в порівнянні із довоєнним періодом
7. Рентабельність продукції	Відсутнє, чим вище значення – тим краще	Допускається робота на межі нульової рентабельності Допускається робота на межі нульової рентабельності

Джерело: запропоновано автором

Виходячи з вищевикладених розрахунків можемо навести певні рекомендації щодо підвищення фінансової стійкості ТОВ «ВерескАгро» у

найближчу перспективу. Так, у першу чергу це стосується диверсифікація діяльності, тобто розширення асортименту продукції, освоєння нових ринків і впровадження технологій переробки. Крім того, оптимізація витрат, перегляд структурних витрат, автоматизація процесів і підвищення ефективності управління. Слід відмітити і розвиток партнерств. Співпраця з міжнародними організаціями та приватними інвесторами для залучення додаткових ресурсів.

Задля залучення іноземних інвестицій потрібно також звернути увагу і на підвищення прозорості фінансової звітності.

3.2 Визначення типу фінансової стійкості підприємства за узагальненою та диференційованою шкалою моделі модифікованого балансу

В умовах сучасних викликів, таких як невизначеність і воєнний стан, оцінка фінансової стійкості підприємств аграрного сектору стає особливо актуальною. Суттєві зміни в економічному середовищі вимагають нових підходів до аналізу фінансових показників та ризиків, пов'язаних з діяльністю аграрних підприємств.

Оцінка фінансової стійкості підприємств аграрного сектору повинна враховувати ряд специфічних факторів, які посилюються в умовах військового конфлікту. По-перше, необхідно враховувати зовнішні ризики, пов'язані з нестабільною політичною ситуацією. По-друге, варто звернути увагу на внутрішні аспекти, такі як управління витратами, залучення фінансування, а також адаптацію до нових умов ведення бізнесу. Методи оцінки повинні включати аналіз ліквідності, платоспроможності та рентабельності, з особливим акцентом на чутливість до зміни ринкових умов.

Невизначеність, що супроводжує військовий стан, вимагає від аграрних підприємств гнучкості та швидкості реагування. Аналіз фінансової стійкості в таких умовах може бути здійснений за допомогою сценарного планування та стрес-тестування, що дозволяє оцінити можливі наслідки різних економічних сценаріїв. Крім того, важливо забезпечити диверсифікацію постачальників і

ринків збуту, що дозволить зменшити ризики та підвищити стійкість підприємств до зовнішніх шоків. Таким чином, комплексний підхід до оцінки фінансової стійкості підприємств аграрного сектору є запорукою успішного функціонування у складних умовах.

Фінансова стійкість фермерського господарства є ключовим чинником, що визначає його здатність витримувати економічні коливання і забезпечувати стабільний розвиток в умовах невизначеності. Особливо в аграрному секторі, де підприємства часто стикаються з різними ризиками, такими як зміни клімату, коливання цін на сировину, а також соціально-економічні виклики. Тому врахування цих факторів при оцінці фінансової стійкості є надзвичайно важливим для правильного управління агрохолдингами.

Перше, що необхідно зробити, - це визначити основні джерела невизначеності, які можуть вплинути на фінансову стійкість фермерського господарства. Серед них можна виділити кліматичні фактори, які можуть призводити до нестабільності в урожайності культур і, відповідно, до коливань доходів. Крім цього, важливими джерелами невизначеності є ринкові змінні, такі як зміни в попиті та пропозиції на сільськогосподарську продукцію, а також коливання цін на ресурси, які використовуються у виробництві.

Другий етап полягає в оцінці ризиків, пов'язаних з невизначеністю, і їх потенційного впливу на фінансову стійкість господарства. Для цього можуть бути використані різні методи, такі як сценарне планування і чутливий аналіз. Сценарне планування дозволяє створити декілька можливих сценаріїв розвитку подій, які можуть відобразити різні рівні ризиків. У той час як чутливий аналіз допомагає оцінити, як зміни в окремих економічних показниках можуть вплинути на фінансові показники господарства.

На етапі оцінки фінансової стійкості важливо використовувати ефективні коефіцієнти, які дозволяють проаналізувати здатність господарства проходити кризи. Коефіцієнти ліквідності, рентабельності та автономії є важливими елементами, проте їх трактування має враховувати чинник невизначеності. Наприклад, висока ліквідність може виглядати позитивно, але в умовах кризи не гарантує своєчасної реалізації активів.

На основі оцінки ризиків і невизначеності слід розробити стратегії управління, що забезпечать фінансову стійкість. Це може включати диверсифікацію виробництв, розширення асортименту продукції, поліпшення технологій для підвищення продуктивності, а також впровадження нових методів роботи з постачальниками і споживачами. Такі стратегії допоможуть знизити ризики і підвищити загальну стійкість до зовнішніх чинників.

Отже, врахування фактора невизначеності при оцінці фінансової стійкості фермерського господарства є складним, але необхідним процесом, що вимагає цілісного підходу. Від ідентифікації ризиків до розробки ефективних стратегій управління – це все етапи, які допоможуть агроформуванням не лише пережити кризові часи, але й знайти нові можливості для розвитку. Система управління ризиками, побудована на достовірних даних і чітких прогнози, забезпечить стійкість підприємства до змін, що є критично важливим в сучасному аграрному секторі.

У сучасних умовах господарювання обмежуватися лише коефіцієнтним підходом для визначення фінансової стійкості підприємства вважається недоцільним. Необхідно застосовувати сучасні концептуальні підходи, які передбачають комплексну оцінку фінансової стійкості на основі узагальненої класифікації її типів.

Розробка методологічного забезпечення для всебічного аналізу фінансової стійкості є одним із ключових етапів підвищення ефективності управління нею. Пропонується оцінювати фінансову стійкість підприємства, як стан його фінансів, за допомогою моделі модифікованого балансу, яка була розроблена науковцем Л.М. Докієнко .

Вона може проявлятися у вигляді станів напруженості та ризику. Напруженість може мати різний характер:

- Короткострокова напруженість виникає, коли підприємство не в змозі своєчасно погасити прострочену заборгованість, але має стабільний і значний приплив прибутку, що дозволяє покрити борги разом із нещодавно залученими фінансовими ресурсами у встановлений термін.

- Тимчасова напруженість виникає за умов нестачі коштів для своєчасного погашення зовнішніх зобов'язань, проте за рахунок мобілізації ліквідних або навіть неліквідних активів підприємство здатне виконати свої фінансові зобов'язання.

- Довгострокова напруженість (зона ризику) спостерігається, коли для погашення боргів підприємство змушене залучати всі наявні фінансові ресурси, що свідчить про критичний стан його фінансів.

Таблиця 3.4 – Види фінансової стійкості підприємства за узагальненою та диференційованою шкалою (модель модифікованого балансу)

Шкала фінансової стійкості		Умовні позначення та рядок форми № 1 «Балансу»
Узагальнена	Диференційована	
Фінансова стійкість	Ідеальна стійкість $\text{НМА} < \text{ВК} < \text{ЕА}$ $\text{НМФА} < \text{ІФС} < \text{ФА}$	НМА – немобільні активи (1095+1195-1160-1165+1200) ВК – сума власного капіталу (1495) ПК – сума позикового капіталу (1595+1695+1700) ЕА – сума економічних активів (1300) НМФА – немобільні фінансові активи (1030+1035+1120+125+1130+1135+1155+1170+1190) ФА – фінансові активи (1195-1100+1030+1035) НФА – нефінансові активи (1095-1030-1035+1100+1200) МФА – мобільні фінансові активи (1160+1165) НЛНФА – неліквідні не фінансові активи (1095-1030-1035+1200) ЛНФА – ліквідні нефінансові (поточні) активи (1100) ІФС – індикатор фінансової стійкості ІП – індикатор платоспроможності ІБ – індикатор фінансової безпеки
	Достатня стійкість $0 < \text{НФА} < \text{ВК} < \text{НМА}$ $0 < \text{ІФС} < \text{НМФА}$	
Фінансова рівновага	$\text{ІФС} = 0$; $\text{ІФС} = \text{ВК} - \text{НФА}$ $\text{ІП} < 0$; $\text{ІП} = \text{МФА} - \text{ПК}$ $\text{ІБ} > 0$; $\text{ІБ} = \text{ВК} - \text{НЛНФА}$	
Фінансова нестійкість	Напруженість $0 < \text{НЛНФА} < \text{ВК} < \text{НФА}$ $-\text{ЛНФА} < \text{ІФС} < 0$	
	Зона ризику $0 < \text{ВК} < \text{НЛНФА}$ $-\text{НФА} < \text{ІФС} < -\text{ЛНФА}$	

джерело: систематизовано автором

Для визначення виду фінансової стійкості підприємства ТОВ «Вереск Агро» складемо модифіковану модель балансу (табл. 3.5)

Таблиця 3.5 – Модифікована модель балансу ТОВ «Вереск Агро» за 2021 – 2023 роки

Показник	2021	2022	2023
Вихідні дані для розрахунків (рядки форми №1 «Балансу»)			
1095	105316	136271	153312
1100	191327	131567	222582
1125	53733	25403	45902
1130	19610	4898	1236
1135	4918	14455	2449
1155	26452	6618	7128
1165	257	652	902
1190	6909	0	0
1195	319549	4314	5765
1200	0	204001	296889
1300	424865	340272	450201
1495	302392	149367	203626
1595	41770	18120	49817
1695	80703	172785	196758

Джерело: власні розрахунки автора

Результати розрахунків проставлено у таблиці 3.6

Таблиця 3.6 – Оцінка типу стійкості фінансового стану за модифікованого балансу

Показник	2021	2022	2023
Розрахункові показники для визначення виду фінансової стійкості підприємства			
1. Немобільні активи (НМА)	424608	343934	455064
2. Сума власного капіталу (ВК)	302392	149367	203626
3. Сума позикового капіталу (ПК)	122473	190905	246575
4. Сума економічних активів (ЕА)	424865	340272	450201
5. Немобільні фінансові активи (НМфа)	111622	51374	56715
6. Фінансові активи (ФА)	154674	-120635	-209689
7. Не фінансові активи (НФА)	510876	471839	534802
8. Мобільні фінансові активи (Мфа)	257	652	902
9. Неліквідні не фінансові активи (НЛнфа)	105316	340272	450201
10. Ліквідні нефінансові (поточні) активи (ЛНФА)	191327	131567	222582
11. Індикатор фінансової стійкості (Іфс)	-208484	-322472	-331176
12. Індикатор платоспроможності (Іп)	-122216	-194567	-251438
13. Індикатор фінансової безпеки (Ів)	197076	-190905	-246575
14. Вид фінансової стійкості	нестійкий	кризовий	кризовий

Джерело: власні розрахунки

Таким чином за весь період дослідження стійкість фінансового стану ТОВ «ВерескАгро» є кризовою, що за методологією модифікованого балансу відповідає довгостроковій напруженості та зоні ризику.

Першим кроком до покращення фінансової стійкості є впровадження ефективного фінансового управління. Це включає розробку детального бюджетування та прогнозування витрат і доходів, що дозволяє аграріям покращити контроль над фінансовими потоками. Використання сучасних інформаційних технологій, таких як програми для управління агробізнесом, здатні автоматизувати та спростити процеси бухгалтерського обліку та звітності.

Диверсифікація є одним із найефективніших способів зменшення ризиків. Вона дозволяє фермерам зменшити залежність від одного продукту або ринку, відкриваючи нові можливості для отримання доходу. Наприклад, запровадження нових культур, таких як органічні продукти або нішеві культури, може значно збільшити прибутковість фермерства. Крім того, комбінування традиційних та нових напрямків діяльності, таких як агротуризм, також може суттєво підвищити фінансову стабільність.

Ефективне управління витратами є необхідним для забезпечення фінансової стійкості. Успішні фермерські господарства постійно аналізують свої витрати та шукають шляхи для їх зменшення. Наприклад, впровадження енергозберігаючих технологій або використання альтернативних джерел енергії можуть знизити витрати на виробництво. Також важливо зосередитися на покращенні ефективності використання ресурсів, таких як вода та добрива.

Своєчасне впровадження новітніх технологій у виробництво — ще один важливий аспект підвищення фінансової стійкості. Використання інноваційних методів, таких як точне землеробство, дозволяє підвищити врожайність і знизити витрати. Технології, що базуються на даних, можуть допомогти аграріям приймати обґрунтовані рішення на основі аналізу погодних умов, стану ґрунту та рослин.

Співпраця між фермерами та укладання стратегічних партнерств може суттєво зміцнити фінансове становище господарств. Об'єднання зусиль для спільних закупівель техніки, матеріалів чи навіть обробки продукції дозволяє

знизити витрати і підвищити ефективність. Співпраця може включати участь у кооперативах, що забезпечує доступ до більших ринків та покращує умови реалізації продукції.

Таблиця 3.7 - Цілі та завдання управління фінансовою стійкістю ТОВ «Вереск Агро»

Вид цілі за пріоритетністю		Показники оцінки досягнення цілі
основна	допоміжна	
Збалансованість активів й пасивів	Достатність власного капіталу	Величина власних та прирівняних до них оборотних активів, рівень забезпеченості власним оборотним капіталом
	Гнучка структура капіталу	Рівень маневреності власного оборотного капіталу, рівень забезпеченості оборотними активами
	Організація руху капіталу	Швидкість обороту поточних зобов'язань, тривалість обороту сукупного капіталу
	Забезпеченість власного капіталу для фінансування оборотних активів	Рівень поточної забезпеченості виробничої діяльності оборотними активами та власними оборотними активами, коефіцієнт завантаження оборотних коштів, обсяг надлишку (недостачі) робочого й функціонуючого капіталу та загальних джерел формування запасів
Збалансованість доходів і витрат	Достатній рівень рентабельності	Рентабельність капіталу, чиста рентабельність власного капіталу
	Зміна структури витратомісткості виробництва	Витрато-, матеріало- та трудомісткість продукції, частка напівфабрикатів та імпоротної складової у вартості готової продукції
	Збільшення обсягу реалізації	Обсяг валової, товарної та реалізованої продукції, тривалість операційного та фінансового циклів
Збалансованість грошових потоків	Забезпечення платоспроможності та самофінансування	Поточна платоспроможність, коефіцієнт втрати (відновлення) платоспроможності, коефіцієнти поточної, швидкої та абсолютної ліквідності
	Зниження дебіторської заборгованості	Оптимальний розмір дебіторської заборгованості, середній період інкасації дебіторської заборгованості та термін простроченої заборгованості
	Забезпечення кредитоспроможності	Коефіцієнти обслуговування фінансового боргу, показник достатності грошового потоку, коефіцієнти стійкого та внутрішнього економічного зростання

Джерело: систематизовано автором

Отже, покращення стійкості фінансового стану фермерського господарства в сучасних умовах є складним завданням, що вимагає комплексного підходу. Оптимізація фінансового управління, диверсифікація продукції, зменшення витрат, впровадження новітніх технологій та розвиток стратегічних партнерств є ключовими напрямками, які допоможуть покращити фінансову стійкість агробізнесу. Використання таких стратегій дозволить фермерським господарствам адаптуватися до викликів і забезпечити стабільний розвиток навіть у найскладніші часи.

Саме про потенційні ризики у забезпечення стійкості фінансового стану ми будемо вести мову у наступному розділі роботи.

3.3 Управління ризиками забезпечення стійкості фінансового стану ТОВ «Вереск-Агро»

Фінансова стійкість є одним із ключових факторів, що визначає стабільність і конкурентоспроможність підприємства в сучасних умовах. Для ТОВ «Вереск Агро», яке функціонує в аграрному секторі, управління ризиками набуває особливого значення, враховуючи високу чутливість до зовнішніх чинників, таких як погодні умови, ринкові коливання та політична нестабільність. Військовий стан в Україні додатково ускладнює цей процес, посилюючи необхідність впровадження ефективної системи управління ризиками.

Відмічаємо, що діяльність аграрного підприємства супроводжується специфічними ризиками, що впливають на фінансову стійкість. Основними з них є:

- операційні ризики – коливання цін на сільськогосподарську продукцію, залежність від погодних умов і сезонності виробництва;
- фінансові ризики – зростання вартості кредитних ресурсів, нестабільність валютного курсу та ризики втрати ліквідності;
- інфраструктурні ризики – руйнування логістичних ланцюгів і порушення постачання через військові дії;

- ризики неплатоспроможності контрагентів – втрата доходів через неспроможність партнерів виконувати фінансові зобов'язання.

Для забезпечення фінансової стійкості ТОВ "Вереск Агро" слід впроваджувати комплексний підхід до управління ризиками, який охоплює:

1) Ідентифікацію ризиків, що передбачає регулярний аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища для виявлення потенційних загроз.

2) Оцінку ризиків шляхом використання кількісних та якісних методів оцінки, таких як аналіз сценаріїв, стрес-тестування та прогнозування.

Більш детально розглянемо даний етап. Методи оцінки ризиків стійкості фінансового стану підприємства є важливим інструментом для забезпечення ефективного управління. Оцінка ризиків дозволяє підприємствам ідентифікувати потенційні загрози та вжити заходів для їх мінімізації.

Оцінка ризиків фінансового стану підприємства здійснюється за допомогою різноманітних методів, які можна умовно поділити на якісні та кількісні.

До кількісних слід віднести коефіцієнтний аналіз, суть якого полягає в розрахунку та аналізі фінансових коефіцієнтів для визначення рівня стійкості: коефіцієнт автономії, що відображає залежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування; коефіцієнт ліквідності, що показує здатність підприємства покривати короткострокові зобов'язання; коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами, що характеризує забезпеченість оборотних активів власними джерелами.

Цей метод є одним із найпоширеніших завдяки простоті та доступності.

Далі розглянемо метод аналізу сценаріїв, який базується на моделюванні можливих сценаріїв розвитку подій та оцінці їх впливу на фінансовий стан підприємства. Наприклад:

- оптимістичний сценарій передбачає зростання доходів і зменшення витрат;
- песимістичний сценарій включає значне зростання витрат або зниження доходів;
- реалістичний сценарій розглядає найбільш імовірний перебіг подій.

Метод стрес-тестування дозволяє оцінити, як екстремальні зміни у зовнішньому середовищі (наприклад, різке падіння попиту або зростання кредитних ставок) вплинуть на фінансовий стан підприємства.

Також потрібно відмітити і методи фінансового моделювання, що застосовується для прогнозування фінансових показників на основі заданих припущень. За допомогою програмного забезпечення створюються моделі, які дозволяють оцінити чутливість підприємства до різних факторів ризику.

Аналіз точки беззбитковості полягає у визначенні обсягу виробництва або продажів, при якому доходи дорівнюють витратам. Це дозволяє оцінити, наскільки підприємство залежить від змін у виробничих або ринкових умовах.

Ну і звичайно до методів якісного аналізу слід віднести SWOT-аналіз. Цей метод дозволяє виявити сильні та слабкі сторони підприємства, а також зовнішні можливості та загрози. Результати SWOT-аналізу використовуються для ідентифікації ризиків, які можуть вплинути на фінансову стійкість.

Одним із сучасних методів є рейтинговий аналіз ризиків. Метод полягає у визначенні ймовірності настання ризиків та їх можливого впливу. Кожному ризику присвоюється певний бал залежно від рівня небезпеки. Це дозволяє підприємству ранжувати ризики за пріоритетністю та сконцентруватися на найбільш критичних.

Констатуємо, що найбільш ефективним є поєднання кількісних та якісних методів для отримання більш комплексного уявлення про ризики. Це дозволяє не лише оцінити ймовірність і наслідки ризиків, але й врахувати контекст та специфіку роботи підприємства. Систематичний підхід до оцінки ризиків сприяє більш ефективному управлінню, що, в свою чергу, підвищує фінансову стійкість і конкурентоспроможність підприємства. У загальному, впровадження системи оцінки ризиків у фінансову діяльність підприємства є важливою умовою для досягнення стабільного розвитку, забезпечення прибутковості та здатності адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі.

3) Мінімізація ризиків, що включає розробку заходів для зменшення ймовірності виникнення ризиків або їх впливу на фінансовий стан підприємства.

До практичних аспектів управління ризиками ТОВ «ВерескАгро» слід віднести.

Диверсифікація джерел фінансування, оскільки ТОВ "ВерескАгро" слід орієнтуватися на різноманітні джерела фінансування: пільгові кредити, державну підтримку, гранти та іноземні інвестиції. Також це і зміцнення ліквідності за рахунок управління оборотними активами, зокрема через скорочення термінів оборотності дебіторської заборгованості, дозволить підтримувати достатній рівень ліквідності.

За умови виходу підприємства на зовнішні ринки збуту потрібно вирішувати питання з хеджуванням валютних ризиків. Застосування фінансових інструментів для страхування від валютних коливань може мінімізувати вплив нестабільності на доходи підприємства.

У сучасних умовах не можна обійтись і від створення резервних фондів. Накопичення фінансових резервів дасть змогу швидко реагувати на кризові ситуації. Крім того впровадження сучасних цифрових рішень для моніторингу фінансових показників у режимі реального часу сприятиме своєчасному прийняттю управлінських рішень.

Управління ризиками є критично важливим аспектом стратегічного управління фінансовим станом підприємства. Оцінка ефективності управління ризиками дозволяє компаніям не лише виявити та знизити ризики, але й оптимізувати використання ресурсів для забезпечення фінансової стійкості. У контексті оцінки ефективності управління ризиками слід виділити системи моніторингу ризиків. Використання спеціалізованих систем для постійного моніторингу ризиків є важливим інструментом для оцінки їх управлінської ефективності. Такі системи дозволяють підприємствам вчасно виявляти та реагувати на потенційні загрози. Метод визначення ключових показників ефективності для управління ризиками також є корисним, оскільки дозволяє чітко оцінити досягнуті результати.

Цікавим є підхід щодо аналіз вартості і вигоди, оскільки оцінка економічної ефективності управлінських рішень з ризиками може бути проведена за допомогою аналізу вартості і вигоди. Цей метод включає

розрахунок витрат на впровадження ризик-менеджменту та порівняння їх з вигодами, отриманими внаслідок зменшення фінансових втрат або покращення результатів діяльності. Наприклад, інвестиції в страхування можуть бути виправдані, якщо вони знизять потенційні збитки від можливих ризиків під час дії воєнного стану.

Не можна не відмітити і потенціал аудит управління ризиками, що передбачає проведення регулярного аудиту системи управління ризиками є ще одним ефективним методом оцінки. Аудити можуть виявити слабкі місця в управлінні ризиками, а також визначити, чи відповідає процес управління ризиками загальним бізнес-цілям підприємства. Інтеграція висновків аудиту в стратегію управління ризиками сприяє підвищенню загальної ефективності підприємства.

До сучасних методів слід віднести аналіз сценаріїв і моделювання. Так, використання сценарного аналізу та фінансового моделювання дозволяє оцінити, як різні управлінські рішення можуть вплинути на стійкість підприємства в умовах різних ризиків. Цей метод допомагає виявити найбільш ризиковані сценарії і знайти способи їх мінімізації, що в свою чергу підвищує ефективність управлінських рішень. В цілому, ефективність управління ризиками в підприємстві безпосередньо впливає на його фінансову стійкість. Застосування методів оцінки, таких як аналіз фінансових показників, моніторинг ризиків, аналіз вартості і вигоди, аудит та сценарний аналіз, дозволяє формувати цілісну картину управління ризиками, відповідно до якої підприємство може своєчасно адаптувати свої стратегії для забезпечення стабільного розвитку.

Ураховуючи життєвий цикл підприємства, стратегія фінансової стійкості та методика її реалізації повинна бути такою, щоб підприємство могло в кожній точці зрілості мати нову стадію зародження конкурентних переваг. Тому в даний час для розробки фінансової стратегії підприємства використовуються спеціальні методики.

Тому в даний час для розробки фінансової стратегії підприємства використовуються спеціальні методики. Матриця фінансових стратегій Ж. Франшона та І. Романе (Franchon G., Romanet Y.) дозволяє на основі аналізу

результатів фінансової та господарської діяльності підприємства визначити передумови для сталої стратегії розвитку. Формування фінансової стратегії на основі матричного підходу є важливим складником успішного функціонування підприємства для забезпечення високого рівня конкурентоспроможності, платоспроможності та фінансової стійкості. Побудова матриці Франсона-Романе дає змогу вирішити проблему реалізації фінансової стратегії в динаміці, що уможливорює зміну фінансової стратегії відповідно до зміни параметрів функціонування підприємства.

Після розрахунку показників складається матриця фінансових стратегій підприємства, в якій по горизонталі відкладаються значення РФД, по вертикалі РГД. За результатом розрахунку розглянутих показників підприємство відносять до одного з дев'яти квадрантів матриці (рис. 3.1), кожен з яких характеризує ту чи іншу фінансову стратегію підприємства.

Показники	РФД < 0 гальмування	РФД → 0 оптимізація	РФД > 0 розвиток
РГД > 0 уповільнене зростання	1 «Батько сімейства» РФГД → 0	4 «Рантьє» РФГД > 0	6 «Материнське товариство» РФГД > >0
РГД → 0 оптимальне зростання	7 «Епізодичний дефіцит» РФГД < 0	2 «Стійка рівновага» РФГД → 0	5 «Атака» РФГД > 0
РГД < 0 форсоване зростання	9 «Криза» РФГД = <0	8 «Дилема» РФГД < 0	3 «Нестійка рівновага» РФГД → 0

Рисунок 3.1 – Матриця фінансових стратегій Франсона-Романе

Джерело: за матеріалами

Зона рівноваги – це квадранти 1, 2 і 3 (головна діагональ матриці). Над діагоналлю (квадранти 4, 5, 6) знаходиться зона успіхів. У цій зоні значення показників позитивні, відбувається створення ліквідних засобів, а фінансовий ризик мінімальний. Під діагоналлю (квадранти 7, 8, 9) – зона дефіцитів [14]. У

цій зоні відбувається споживання ліквідних засобів, а значення показників є негативними. Характеристика квадрантів матриці Франсона-Романе наведена в таблиці 3.8.

Таблиця 3.8 – Характеристика квадрантів матриці Франсона-Романе

Позиції	Характеристики	Можливість переходу
Рівновага на підприємстві	Фактичні темпи приросту капіталу є меншими за можливі, тобто задіяні не всі ресурси. Ефективна господарська діяльність, наявність умов для самофінансування та розвитку, зменшення заборгованості за рахунок позитивного фінансового результату від господарської діяльності	4, 2, 7
	Стійка рівновага. Підприємство прагне випередити конкурентів, проте не посідає останні позиції на ринку. У цій ситуації підприємство перебуває в стані фінансової рівноваги та має найбільшу кількість можливих варіантів зміни фінансового положення	1, 3, 5, 7, 4, 6
	Хитка рівновага. Стан характеризується відсутністю власних вільних коштів і використанням залученого капіталу. Для погашення негативного ефекту від зростання позикового капіталу підприємству необхідно: прискорити швидкість оборотності фінансових ресурсів (наприклад, знизити ціну реалізації продукції, товарів, робіт, послуг), не надавати споживачам (замовникам) відстрочення платежів; збільшити власний капітал (наприклад, за рахунок додаткової емісії акцій)	8, 2, 5
Успіх (збільшення ліквідних коштів)	Наявність вільних засобів для здійснення проєктів з використанням позикового капіталу. Однак підприємство не прагне вкладати їх у власне виробництво, а надає товарні кредити своїм споживачам (замовникам)	1, 2, 7
	Посилення можливості активної експансії, виробничі потреби повністю забезпечуються власними фінансовими ресурсами	2, 6, 8
	Фінансування не лише власного розвитку, а і створення дочірніх підприємств, сприяння залученню додаткових кредитів. Наявні всі можливості для подальшого ефективного розвитку	4, 5
Дефіцит ліквідних коштів	Дефіцит ліквідних коштів через розрив між термінами надходження і витрачання коштів	2, 8, 9
	Дефіцит коштів пов'язаний зі зниженням рівня економічної прибутковості	7, 9
	Кризовий стан підприємства, необхідність згортання інвестицій, потреба у фінансовій підтримці	7, 8

Джерело: систематизовано автором

2021 та 2023 роки : РГД > 0, РФД < 0, РФГД > 0, стадія фінансового розвитку – стабілізація (рантьє). У підприємства наявні вільні засоби для здійснення проектів під час використання позикового капіталу. Подальші перспективи розвитку підприємства залежать від рівня та динаміки економічної прибутковості. Пріоритетними сферами фінансового розвитку є: забезпечення ефективного розподілу та використання фінансових ресурсів підприємства. За необхідності є можливість збільшення заборгованості за рахунок використання ефекту фінансового важеля.

Виходячи з вищезазначеного, менеджменту ТОВ «Вереск Агро» за допомогою інструментів фінансового управління розробляти стратегії, які дозволять зберігати наявний потенціал, підвищити результативність діяльності та забезпечити поступовий розвиток у майбутньому. Зокрема, за напрямком «клієнти» доцільними є стратегії утримання ринкових позицій, розвитку нових продуктів на базі існуючої технології, пошук перспективних напрямків діяльності. За напрямком «фінанси» потрібно дотримуватись стратегії раціонального використання банківських кредитів. За напрямком «бізнес-процеси» забезпечувати скорочення понад нормованих адміністративних витрат та, за доцільності, застосовувати стратегії горизонтальної й діагональної інтеграції. Керівництву підприємства, навіть за складних умов, обов'язково потрібно стимулювати новаторство, креативність персоналу та, за можливості, здійснювати фінансування програм навчання персоналу новим технологіям.

Підсумовуючи, зауважимо, що ефективне управління ризиками є основою для забезпечення стійкості фінансового стану ТОВ «Вереск Агро». Комплексний підхід, що включає ідентифікацію, оцінку та мінімізацію ризиків, дає змогу мінімізувати негативні впливи зовнішнього середовища. Підприємству рекомендовано активніше впроваджувати інноваційні методи управління фінансами, використовувати доступні програми державної підтримки та оптимізувати використання ресурсів для збереження своєї конкурентоспроможності навіть в умовах кризи.

ВИСНОВКИ

Проведені дослідження дозволяють сформулювати наступні висновки та окреслити пропозиції.

Фінансова стійкість аграрного підприємства є критично важливим показником, що визначає здатність підприємства ефективно функціонувати в умовах змінюваного зовнішнього середовища. Вона характеризує здатність підприємства не лише витримувати фінансові труднощі, але й активно розвиватися, забезпечуючи стабільне прибуткове виробництво. У сучасних умовах, зокрема під впливом змін клімату, ринкових коливань, економічних криз та політичної нестабільності, питання фінансової стійкості аграрних підприємств стає ще більш актуальним.

Сутність фінансової стійкості аграрних підприємств охоплює різноманітні підходи, які враховують як внутрішні, так і зовнішні аспекти економічної діяльності підприємств в аграрному секторі. Ці підходи дозволяють оцінити здатність підприємств адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі, зберігати платоспроможність та забезпечувати стабільність фінансового стану.

ТОВ «Вереск-Агро» – це агропромислова компанія, що розташована в Сумській області, зокрема в Білопільському районі. Компанія активно займається виробництвом сільськогосподарської продукції, а також може виконувати різні види послуг у сфері агробізнесу.

У середньому, вартість основних фондів щорічно збільшувалась. Наприклад, у 2023 році їх вартість за первісною оцінкою становила 151905 тисяч гривень, що на 27880 тисяч гривень більше, ніж у 2021 році. Ефективність використання основних фондів у 2022 році зросла, про що свідчить показник фондівіддачі, який підвищився у 2022 році до 3,17 гривень в порівнянні з 1,75 гривень у 2021 році. Однак у 2023 році цей показник знизився на 1,44 гривні до 1,73 гривні. Вартість сукупних активів підприємства (підсумок балансу) із року в рік зростає: з 424865 тис. грн у 2021 році до 450201 тис. грн у 2023 році. З даних таблиці можна побачити, що у 2021 році величина необоротних активів зросла на 30955 тис. грн, а у 2023 році – на 17041 тис.грн. В основному зростання

відбувалось по основних засобах підприємства, відповідно у 2023 на суму 38245 тис.грн.

Протягом 2021-2023 років підприємство залишалося прибутковим. Найвища сума прибутку від реалізації продукції була зафіксована у 2022 році – 77524 тисячі гривень. У 2023 році вона зменшилась до 68001 тисячі гривень, що на 9523 тисячі гривень менше, ніж у 2022 році.

Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії) поступово збільшувався з 0,73 у 2019 році до 0,85 у 2023 році, із приростом 0,12. Це позитивна тенденція, яка вказує на підвищення частки власних коштів у загальній структурі фінансування. Коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів зменшився з 0,33 у 2019 році до 0,18 у 2023 році, із відхиленням -0,15. Це означає, що підприємство стало менш залежним від залучених коштів, що зміцнює його фінансову стійкість. Коефіцієнт концентрації власного капіталу показав аналогічне зростання, як і коефіцієнт фінансової стабільності, досягнувши 5,49 у 2023 році (+3,25 відносно 2019 року), що свідчить про більшу частку власного капіталу у загальній структурі активів. Коефіцієнт фінансової залежності зменшився до 0,18 у 2023 році, що на 0,15 менше, ніж у 2019 році. Це додатково підтверджує зниження частки позикових коштів у фінансуванні підприємства.

Виходячи з вищевикладених розрахунків можемо навести певні рекомендації щодо підвищення фінансової стійкості ТОВ «ВерескАгро» у найближчу перспективу. Так, у першу чергу це стосується диверсифікація діяльності, тобто розширення асортименту продукції, освоєння нових ринків і впровадження технологій переробки. Крім того, оптимізація витрат, перегляд структурних витрат, автоматизація процесів і підвищення ефективності управління. Слід відмітити і розвиток партнерств. Співпраця з міжнародними організаціями та приватними інвесторами для залучення додаткових ресурсів.

Констатуємо, що фінансовому менеджменту ТОВ «Вереск Агро» за допомогою інструментів фінансового управління доцільно розробляти стратегії, які дозволять зберігати наявний потенціал, підвищити результативність діяльності та забезпечити поступовий розвиток у майбутньому. Зокрема, за напрямком «клієнти» доцільними є стратегії утримання ринкових позицій,

розвитку нових продуктів на базі існуючої технології, пошук перспективних напрямків діяльності. За напрямком «фінанси» потрібно дотримуватись стратегії раціонального використання банківських кредитів. За напрямком «бізнес-процеси» забезпечувати скорочення понад нормованих адміністративних витрат та, за доцільності, застосовувати стратегії горизонтальної й діагональної інтеграції. Керівництву підприємства, навіть за складних умов, обов'язково потрібно стимулювати новаторство, креативність персоналу та, за можливості, здійснювати фінансування програм навчання персоналу новим технологіям.

Відмічаємо, що ефективне управління ризиками є основою для забезпечення стійкості фінансового стану ТОВ «Вереск Агро». Комплексний підхід, що включає ідентифікацію, оцінку та мінімізацію ризиків, дає змогу мінімізувати негативні впливи зовнішнього середовища. Підприємству рекомендовано активніше впроваджувати інноваційні методи управління фінансами, використовувати доступні програми державної підтримки та оптимізувати використання ресурсів для збереження своєї конкурентоспроможності навіть в умовах кризи.